

ΤΑ ΝΕΑ ΤΩΝ ΦΙΛΩΝ
ΜΟΥΣΕΙΟΥ ΜΠΕΝΑΚΗ

ΑΘΗΝΑ ΜΑΪΟΣ 1993

ΤΑ ΝΕΑ ΤΩΝ ΦΙΛΩΝ
ΜΟΥΣΕΙΟΥ ΜΠΕΝΑΚΗ

ΑΘΗΝΑ ΜΑΪΟΣ 1993

ΤΑ ΝΕΑ ΤΩΝ ΦΙΛΩΝ

Θ' ΕΤΟΣ 1993

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

ΑΠΟ ΤΗΝ ΣΥΝΤΑΞΗ	5
Η ΖΩΗ ΤΟΥ ΜΟΥΣΕΙΟΥ ΜΠΕΝΑΚΗ	
Απολογισμός του 1992	7
ΤΟ ΜΟΥΣΕΙΟ ΜΠΕΝΑΚΗ ΚΑΙ ΟΙ ΜΕΛΛΟΝΤΙΚΕΣ ΤΟΥ ΠΡΟΟΠΤΙΚΕΣ	10
ΓΕΝΙΚΗ ΣΥΝΕΛΕΥΣΗ ΦΙΛΩΝ	20
ΛΟΓΟΔΟΣΙΑ ΠΕΠΡΑΓΜΕΝΩΝ 1992	22
ΝΕΑ ΣΥΝΘΕΣΗ ΔΙΟΙΚΗΤΙΚΟΥ ΣΥΜΒΟΥΛΙΟΥ ΤΩΝ ΦΙΛΩΝ	23
ΣΥΛΛΟΓΗ ΠΑΙΧΝΙΔΙΩΝ ΤΟΥ ΜΟΥΣΕΙΟΥ ΜΠΕΝΑΚΗ.....	24
SOTHEBY'S THE COLLECTION OF MARIA ARGYRIADIS	35
ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΑ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑΤΑ ΣΤΗ ΛΑΟΓΡΑΦΙΚΗ ΣΥΛΛΟΓΗ ΤΟΥ Μ. Μ.	37
ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΑ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑΤΑ ΕΝΗΛΙΚΩΝ	48
Τεχνική Βυζαντικής Αγιογραφίας	48
Κόσμημα - Φόρμα - Τεχνική	51
ΦΩΤΟΓΡΑΦΙΚΟ ΑΡΧΕΙΟ	54
Η ΟΙΚΙΑ ΤΗΣ ΠΗΝΕΛΟΠΗΣ ΔΕΛΤΑ	64

Αφιέρωμα στο Μουσείο που γνώρισαμε και αγαπήσαμε

Αγαπητοί Φίλοι,

Είναι πλέον γεγονός πως το Μουσείο Μπενάκη με την μορφή των εσωτερικών του χώρων όπως τους ξέραμε μέχρι σήμερα, δεν υπάρχει πια. Πάνε τρεις μήνες περίπου που με πυρετώδη ρυθμό οι υπεύθυνοι των τμημάτων αμπαλάριζαν τα πολύτιμα εκθέματα του. Πρώτα απ' όλα άδειασε η βιβλιοθήκη μετά ακολούθησαν τα άλλα τμήματα. Τελευταία έμειναν τα Ιστορικά αρχεία τα οποία θα μεταφερθούν στους προσεχείς μήνες στο κτήριο της Πηνελόπης Δέλτα στην Κηφισιά, που τώρα ανακαινίζεται. Οι χώροι δείχνουν παράξενα γυμνοί, θέαμα αληθινά στενόχωρο και όμως παρ' όλη την ιδιαιτερότητα των συνθηκών, διαισθάνεται κανείς το γνώριμο θαυματοποιό πνεύμα του Μουσείου να πλανάται αισιόδοξα μέσα στους μέχρι χθες γεμάτους ζωή γνώριμους χώρους.

Το όραμα και η προσφορά προς το κοινωνικό σύνολο που άρχισε με τον Αντώνη Μπενάκη και τα μέλη της οικογένειάς του συνεχίζει υλοποιώντας σταδιακά ο Άγγελος Δεληβορριάς ένας σύγχρονος οραματιστής, που προέβλεψε από το 1970, τις επιτακτικές ανάγκες των καιρών και τις άγνωστες για την χώρα μας ακόμη τότε, εξελίξεις της σύγχρονης Μουσειολογίας που θέλουν, όχι μόνο την προβολή των εκθεμάτων μέσα από τις προθήκες, αλλά και την συμμετοχή του κοινού στην ζωή του Μουσείου μέσα από τα διάφορα πολιτιστικά προγράμματα, σε μια αμφίδρομη σχέση.

Πολυποίκιλη ήταν η παρουσία του Μουσείου στην Ελλάδα και το εξωτερικό και πολλές σημαντικές εκθέσεις φιλοξενήθηκαν στο χώρο του υπερυψωμένου ισογείου.

Τελευταίες όμως, πριν αρχίσουν οι εργασίες έμελε να είναι οι εκθέσεις Κοσμήματος και Αγιογραφίας των σπουδαστών των εκπαιδευτικών προγραμμάτων για ενήλικες του Μ.Μ. που όμως, δεν κλείνουν τον κύκλο της προσφοράς προς το κοινωνικό σύνολο, μιας και με μέριμνα της Δέσποινας Γερουλάνου τα μαθήματα ήδη συνεχίζονται στον φιλόξενο χώρο του ιδρύματος Γουλανδρή - Χόρν, ώσπου να επαναλειτουργήσει το Μουσείο μας. Κρατώντας, έτσι άσβεστο το ενδιαφέρον που έδειξε το κοινό για το Μουσείο

και για τα σεμινάρια αυτά, αφού του προσφέρεται όχι μόνο γνώση αλλά συχνά και επαγγελματική αποκατάσταση. Το μόνο που μένει ανέπαφο από αυτή την ριζική κτηριακή μετατροπή είναι το παλιό γραφείο του Εμμανουήλ Μπενάκη που φιλοξενεί το γνωστό μας πωλητήριο. Αυτό θα είναι ο ομφάλιος λώρος με το παρελθόν ενός χώρου που αγαπήσαμε και που θα τον κρατήσουμε στην καρδιά μας ανέπαφο, όσο και αν μελλοντικά γίνει ωραιότερος και λαμπρότερος. Πιστεύουμε όμως ότι και ο καινούριος χώρος θα είναι το ίδιος ευλογημένος όπως και ο παλιός γιατί εκτός από τα μοναδικά αντικείμενά του το Μουσείο Μπενάκη διαθέτει ένα αξιοζήλευτο έμπυχο υλικό, μοναδικούς συνεργάτες, όχι μόνο για την επιστημονικότητά τους αλλά και για το ήθος και κυρίως για το πνεύμα της συναδελφικότητας και της προσφοράς που τους διακρίνει για τούτο και καταφέρνουν θαύματα. Εμείς οι Φίλοι του θα είμαστε τώρα κοντά του περισσότερο από ποτέ για να πραγματοποιήσουμε και εμείς με την σειρά μας ανάλογα θαύματα.

Λίλα ντέ Τσάβες

Αντιπρόεδρος Β' - Υπεύθυνη Δελτίου Φίλων

Η Γραμματεία: Μέσα από αυτό το γραφείο συντονίστηκε το πολύπλοκο έργο της μετακόμισης του Μουσείου.

Ειρήνη Γερούλάνου και Ηλέκτρα Γεωργούλα επί τω έργω.

Η ΖΩΗ ΤΟΥ ΜΟΥΣΕΙΟΥ ΜΠΕΝΑΚΗ

ΑΠΟΛΟΓΙΣΜΟΣ ΤΟΥ 1992

Ομιλία Προέδρου Κας Ε. Καλλιγά 18 (17) - 1 - 1993

Αγαπητοί Φίλοι,

Για τρίτη συνεχή χρονιά τιμούμε στην φιλόξενη αυτή αίθουσα την μνήμη του Ιδρυτού και δημιουργού του Μουσείου, Αντώνη Μπενάκη. Εκ μέρους της Διοικητικής Επιτροπής του Μουσείου, θα ήθελα να εκφράσω ακόμα μία φορά τις θερμότερες ευχαριστίες προς το Συμβούλιο της Αρχαιολογικής Εταιρείας, τον Πρόεδρο και τον Γενικό Γραμματέα της, κ.κ. Γεώργιο Δοντά και Βασίλη Πετράκο. Εδώ θα ξαναβρεθούμε άλλωστε και κατά τις αντίστοιχες ημερομηνίες, των δύο επόμενων ετών για τους καθιερωμένους απολογισμούς του Ιδρύματος. Εως τότε είμαι βέβαιη πως θα έχουν περατωθεί τα οικοδομικά έργα στο κεντρικό κτίριο του Μουσείου, ώστε να χρησιμοποιούμε τους δικούς μας χώρους, και να μην επιβαρύνουμε την λειτουργία άλλων αδελφών Ιδρυμάτων.

Η βεβαιότητα με την οποία σας μιλώ οφείλεται στην πρόοδο των έργων της επεκτάσεως, που - με τη σειρά της - θα ήταν ανέφικτη χωρίς την πραγματικά γενναία συμπαράσταση του Ελληνικού κράτους χάρη στο ενδιαφέρον του Αντιπροέδρου της Κυβερνήσεως κ. Τζαννή Τζαννετάκη και της τότε Υπουργού Πολιτισμού κ. Άννας Ψαρούδα - Μπενάκη. Το Μουσείο εισέπραξε το 1992 μέσω του Οργανισμού Προγνωστικών Αγώνων Ποδοσφαίρου το ποσόν των 365 εκατομμυρίων δραχμών για τα οικοδομικά του έργα, και από την κρατική χορηγία το ποσόν των 49 εκατομμυρίων δραχμών για την μισθοδοσία του προσωπικού του. Εισέπραξε ακόμα 12 εκατομμύρια δραχμές, χάρη στις ενέργειες του τότε Γενικού Γραμματέα και αγαπητού φίλου κ. Παναγιώτη Φωτέα, για την ενίσχυση των πολιτιστικών του δραστηριοτήτων, καθώς και 8.249.677 δρχ. από την συμμετοχή του Τμήματος Ηλεκτρονικών Υπολογιστών στα Κοινωνικά Προγράμματα STRIDE και "Ιερά Οδός".

Εκφράζοντας την ευγνωμοσύνη του Ιδρύματος προς τον Αντιπρόεδρο κ. Τζαννετάκη, την Υπουργό κ. Ψαρούδα - Μπενάκη, τον Βουλευτή σήμερα κ. Φωτέα, καθώς και όλες τις Υπηρεσίες του Υπουργείου Πολιτισμού, δεν έχω καμιά απολύτως αμφιβολία ότι και η νέα του ηγεσία θα μας εκδηλώσει έμπρακτα την συμπαράστασή της.

Αγαπητοί φίλοι,

όπως θα έχετε ήδη διαβάσει στον Ημερήσιο Τύπο, το Μουσείο Μπενάκη εισέρχεται πλέον στην πιό αποφασιστική φάση της αναπλάσεως των κτηριακών του εγκαταστάσεων. Αυτό επέβαλε και την μερική τουλάχιστον αναστολή της λειτουργίας του για μία διετία. Στο χρόνο που θα μεσολαβήσει θα συνεχίζεται ωστόσο η αθόρυβη πλέον εργασία των υπηρεσιών του για την προετοιμασία της νέας εκθέσεως, η εκδοτική του δραστηριότητα, η συμμετοχή του σε ποικίλες πολιτιστικές εκδηλώσεις τόσο στην Ελλάδα όσο και στο Εξωτερικό. Με τους ίδιους ελπίζω ρυθμούς θα συνεχίζεται και ο εμπλουτισμός των συλλογών του με νέες δωρεές και νέες αγορές. Το οικονομικό βάρος της δραστηριότητας αυτής θα ήταν όμως αδύνατο να το επωμισθεί το Ίδρυμα χωρίς την δυναμική υποστήριξη και πολλών άλλων παραγόντων. Η ενεργός άλλωστε συμπαράσταση αποτελεί θετική επιβεβαίωση της συνέπειας με την οποία εκπληρώνει την κοινωνική του αποστολή.

Το Μουσείο κατόρθωσε και πάλι να εξισορροπήσει οικονομικά τις τρέχουσες ανάγκες του χάρη στην παραδειγματική προσφορά της Επιτροπής του Πωλητηρίου - την οποία απαρτίζουν οι κυρίες Ρένα Ανδρεάδη, Φανή Λαμπαδαρίου, Αμαλία Μεγαπάνου, Άρτεμις Κορτέση και Έτα Παρασκάκη. Τα χρήματα που εισέρρευσαν στο ταμείο του από τα έσοδα του μαγαζιού, είναι ένα ποσόν πραγματικά σοβαρό, που, εκτός από την υψηλή ποιότητα του προσφερόμενου υλικού, αντανακλά και την στάση του αγοραστικού κοινού απέναντι στις προσπάθειες του Ιδρύματος. Πολλά ελλείμματα της μισθοδοσίας κυρίως, αλλά και τις δαπάνες όλων των επιπλέον καθημερινών αναγκών, καλύφθηκαν χάρη στη χρηστή διοίκηση και την αξιοποίηση των κληροδοτημάτων του Κωνσταντίνου Μπενάκη, της Ελένης Ευκλειδη, της Ρεγγίνας Δοανίδη, της Ισμήνης Πετροπούλου και της Μαρίας Αιγιαλειδη, στα οποία προστέθηκε πρόσφατα και το κληροδότημα του αείμνηστου φίλου μας Ευμένη Λαμπρίδη.

Πολύτιμη όπως πάντα και σε πάρα πολλούς τομείς υπήρξε η βοήθεια του Σωματείου των Φίλων του Μουσείου Μπενάκη, του Συμβουλίου του, και του Προέδρου του κ. Κωνσταντίνου Τσαμαδού. Θα πρέπει ακόμα, να εξάρω για τις χρηματικές τους δωρεές τον Όμιλο Ενίσχυσης Πολιτιστικών Δραστηριοτήτων και την Γενική Γραμματέα του κ. Μαριλένα Γεωργιάδη· την Εταιρεία Νεοελληνικών Σπουδών, το Ίδρυμα Ιωάννη Φ. Κωστοπούλου, τις Εταιρείες Παπαστράτου, NISSAN και SHELL Co HELLAS, τον Οίκο Sotheby's στο Λονδίνο και τους: Δημήτρη και Λέοντα Μελά, Αλέξανδρο Δαμασκηνό, Δημήτρη Χόρν, Σταύρο Μποροβά, Ηλία Αλε-

ξανδράκη, Μάρω Ζάχου, Florens Felten, Πάνο Δεληβορριά, Μαρίνα Καραϊτίδου, Φωφώ Μαυρικήου, Σμύρνη Μαραγκού, Οικογένεια Γιαννούκου, Άγι Χρύση, Κυριάκο Φιλίππου, Νίκο Θεοχαράκη, Πρόδρομο Εμφιετζόγλου, Ειρήνη Παπαϊωάννου και Δέσποινα Βρανά.

Θέλω θερμά να ευχαριστήσω τους εθελοντές, τους συνεργάτες, και κυρίως το προσωπικό του Ιδρύματος - επιστημονικό, τεχνικό και φυλακτικό - τονίζοντας ότι χωρίς τη δική τους ομόθυμη συμπαράσταση, χωρίς την υψηλή ποιότητα των ανθρώπινων αρετών τους αλλά και την ενσυνείδητη συμμετοχή τους στις καταβαλλόμενες προσπάθειες, ό,τι σας ανέφερα ως τώρα ούτε θα είχε νόημα ούτε και θα είχε υπάρξει.

Και τώρα θέλω άλλη μία φορά να εκφράσω την ευγνωμοσύνη όλων μας στον ακούραστο και γενναιόδωρο Διευθυντή μας κ. Δεληβορριά για τους αφάνταστους κόπους που ακατάπαυστα κατέβαλλε μη λογαριάζοντας ούτε τον πολύτιμο χρόνο του, ούτε την αβάσταχτη κούραση που πολύ συχνά τον εξουθένωνε.

Το πνεύμα που ενέπνευσε σε όλους, το πνεύμα υψηλής ποιότητας, το καθαρό, το ειλικρινές, το απλό έχει δώσει στους συνεργάτες του μία εμπιστοσύνη και μία αγάπη που έχει εισχωρήσει σε κάθε εκδήλωση και δραστηριότητα του Ιδρύματος.

Τον ευχαριστούμε.

ΤΟ ΜΟΥΣΕΙΟ ΜΠΕΝΑΚΗ ΚΑΙ ΟΙ ΜΕΛΛΟΝΤΙΚΕΣ ΤΟΥ ΠΡΟΟΠΤΙΚΕΣ

Ομιλία Διευθυντού Κου Άγγελου Δεληθορριά

18 (17) - 1 - 1993

Κυρίες και Κύριοι,
Αγαπητοί Φίλοι,

Ο καθιερωμένος εορτασμός της μνήμης του Αντώνη Μπενάκη, κατά τον οποίο γίνεται και ο καθιερωμένος επίσης ετήσιος απολογισμός του Ιδρύματος, συμπίπτει εφέτος με μια εξαιρετικά σημαντική στιγμή: το Μουσείο Μπενάκη κλείνει προσωρινά τις πύλες του στο κοινό, αδειάζει τις προθήκες των αιθουσών του, συσκευάζει τις εκτεθειμένες και τις αποθηκευμένες του συλλογές, εγκιβωτίζει τους τόμους της βιβλιοθήκης του, τους φακέλους των ιστορικών του αρχείων και τα αρχεία των φωτογραφιών του, μετακομίζει τα διάφορα τμήματα της συντηρήσεως, μεταστεγάζει τις υπηρεσίες του και το προσωπικό του. Μόνο το μαγαζί του Μουσείου θα εξακολουθήσει να λειτουργεί μέσα στον ίδιο γνωστό χώρο, για να μας προσφέρει την ανεκτίμητη βοήθειά του στην κάλυψη του ελλειμματικού πάντοτε προϋπολογισμού. Η τρομακτική αυτή αναστάτωση έχει ως αναπόφευκτο επακόλουθο την εξουθενωτική ανάλωση των πνευματικών και των σωματικών δυνάμεων του Ιδρύματος, καθώς και σοβαρότατες οικονομικές επιπτώσεις. Θα πρέπει όμως να υπογραμμίσω ότι τόσο η Διοικητική Επιτροπή όσο και το προσωπικό του την αντιμετωπίζουν με μεγάλα αποθέματα φιλοσοφικής διάθεσης και με περίσσεια υπομονής, γνωρίζοντας την κρισιμότητα των λόγων που την επέβαλαν, αλλά και την περιορισμένη διάρκεια του χρόνου που απαιτείται για την υπέρβασή τους.

Την αναστάτωση που μας προκαλεί η προσωρινή αποδιοργάνωση του Μουσείου Μπενάκη, επέβαλε η ολοκλήρωση των οικοδομικών έργων της επεκτάσεως των κτηριακών του εγκαταστάσεων, τα οποία βρίσκονται πλέον στο στάδιο της τελικής φάσεως. Την επέβαλε ακόμη η προσεχής έναρξη των εργασιών για την ριζική ανακαίνιση του νεοκλασικού τμήματος, όπου άλλωστε εντοπίζονται συσσωρευμένα τα πολλά αισθητικά, λειτουργικά και στατικά προβλήματα. Προβλήματα που θυμίζουν τις εξισώσεις με τους πολλούς αγνώστους. Και για να επιλυθούν μέσα σε μια διετία - για να ολοκληρωθεί δηλαδή το κτηριολογικό πρόγραμμα που θα εξασφαλίσει την εύρυθμη και εκσυγχρονισμένη λειτουργία του Μου-

σειου - μας υποχρεώνουν να παραδώσουμε όλους τους διαθέσιμους χώρους του στους τεχνικούς και στα συνεργεία τους, απελευθερωμένους από ανθρώπους και υλικά, έως το τέλος Μαρτίου. Πρόκειται για ένα απίστευτης έντασης και μεγάλων πιέσεων χρονοδιάγραμμα, επιβεβλημένο από την επιτακτική ανάγκη που αισθανόμαστε να ξανακερδίσουμε τον χαμένο χρόνο των καθυστερήσεων, επιβεβλημένο όμως και από μια δέσμευση απέναντι της Πολιτείας: Από την υπόσχεση που δόθηκε στον Αντιπρόεδρο της Κυβερνήσεως κ. Τζαννή Τζαννετάκη, ότι το τέλος του 1994 θα βρει και το έργο τελειωμένο. Ως ελάχιστη βέβαια ανταπόδοση προς την εκπλήρωση της δικής του υπόσχεσης να το ενισχύσει μ' ένα σημαντικό ποσόν, από το οποίο, όπως ακούσατε ήδη, έχουν κιόλας κατατεθεί 300.000.000 δρχ.

Η κατάσταση που σας περιγράψω εντελώς σχηματικά και αποστασιοποιημένα, με οδήγησε στην απόφαση να παρεκκλίνω φέτος από τα καθιερωμένα και αντί για τον τυπικό απολογισμό της δραστηριότητας του Ιδρύματος κατά την περασμένη χρονιά, αντί για το παρελθόν του δηλαδή, να σας μιλήσω για το μέλλον. Για το πώς διαγράφεται την αυγή του 1993 ένα όραμα, η πραγμάτωση του οποίου μας βασανίζει εδώ και πάρα πολλά χρόνια. Θα έλεγα μάλιστα πως εφέτος ειδικά, με αφορμή το προσωρινό κλείσιμο του Μουσείου Μπενάκη, είναι η καταλληλότερη στιγμή να σας ανοίξω την καρδιά μου, να ξεδιπλώσω τις σκέψεις μου, να σας αναπτύξω σε όλη του την έκταση το νέο οργανωτικό και λειτουργικό υπόδειγμα, που θα μας επιτρέψει να αντιμετωπίσουμε με επιτυχία - ελπίζω - τις προκλήσεις των καιρών και του 21ου αιώνα.

Θα μου επιτρέψετε τώρα να συνοψίσω ακόμα μια φορά τους λόγους που επέβαλαν την επέκταση των κτηριακών εγκαταστάσεων του Μουσείου, επισημαίνοντας ότι ο συνδυασμός όλων των λόγων μαζί υπήρξε καθοριστικός για την τελική επιλογή της αρχιτεκτονικής λύσεως. Αυτό το λέω γιατί στην Ελλάδα απομονώνουμε συνήθως μία και μόνο από τις παραμέτρους ενός προβλήματος με πολύ περισσότερες συνιστώσες, συνηθισμένοι εκ παραδόσεως στην τακτική της άγονης κριτικής. Θα πρέπει συνεπώς να συνεκτιμηθούν η τρομακτική αύξηση των μουσειακών αντικειμένων χάρη στις συνεχιζόμενες με θεαματικούς ρυθμούς δωρεές και αγορές, με την εντυπωσιακή επίσημη αύξηση του αριθμού των επισκεπτών, χάρη στην παράλληλη άνοδο του δείκτη της προσιτότητας των μουσειακών χώρων, καθώς και την αύξηση του αριθμού των εκτάκτων εκδηλώσεων. Θα πρέπει να συνυπολογισθούν οι αυξανόμενες ανάγκες του Ιδρύματος σε ωφέλιμους χώρους από την αύξηση του προσωπικού του αλλά και από την αύξηση των δραστηριοτήτων του στους επιμέρους τομείς της συντήρησης, των

προσωρινών εκθέσεων, των παιδικών προγραμμάτων της εξυπη-
ρετήσεως των ερευνητών, της νέας μηχανοργάνωσης με ηλε-
κτρονικούς υπολογιστές, των συνεχώς εντεινόμενων εκδοτικών
προσπαθειών. Θα πρέπει ακόμα να ληφθούν υπόψη οι απαιτήσεις
της σύγχρονης πλέον τεχνολογίας για νέες εγκαταστάσεις κλι-
ματισμού και ηλεκτρονικής προστασίας, νέα συστήματα φωτισμών
και κτηριολογικής ασφάλειας, με τις αυτονόητες ανάγκες της νέ-
ας μουσειολογίας ως προς την άνεση των επισκεπτών και εργα-
σιακών χώρων, τη συνεχή κυκλοφοριακή ροή, την ευχάριστη πα-
ρουσίαση των εκθεμάτων, την αποκατάσταση μιας λογικής στον
εισμό της διαδοχής τους. Θα πρέπει τέλος να τονιστεί ότι λόγοι
Ιστορικοί και Συναισθηματικοί επέβαλαν τη διατήρηση του Μουσεί-
ου μέσα στο ίδιο νεοκλασικό μέγαρο της Λεωφόρου Βασιλίσσης
Σοφίας, στο οποίο και πρωτοάνοιξε τα μάτια του.

Η κτηριολογική μελέτη εκτός από την αύξηση των ωφέλιμων
χώρων με 3.000 μ², επιλύει μια ολόκληρη σειρά από σοβαρά λει-
τουργικά προβλήματα, σχετικά με την ηλικία του παλαιού κτηρίου:
προβλήματα στατικής επάρκειας, προβλήματα υδραυλικών, ηλε-
κτρολογικών και μηχανολογικών εγκαταστάσεων, προβλήματα
ενοποιήσεως των αιθουσών που κατά καιρούς προστέθηκαν στο
αρχικό κτίσμα, προβλήματα αξιοποιήσεως άλλων χώρων υποβαθ-
μισμένων σήμερα, όπως είναι το δώμα και οι ταράτσες του κτηρί-
ου, προβλήματα προστασίας των εκθεμάτων από την καταστροφική
ρύπανση του περιβάλλοντος που στην περιοχή του Μουσείου
αγγίζει τα υψηλότερα επίπεδα, προβλήματα ευπρεπισμού και ανα-
δείξεως τόσο της εσωτερικής όσο και της εξωτερικής εμφάνισης
του μεγάρου. Η εικόνα που θα παρουσιάζει εξωτερικά το Μουσείο
Μπενάκη με την προσθήκη της νέας πτέρυγας και την ολοκλήρω-
ση των οικοδομικών έργων, ενώ δεν θα θίγει καθόλου την αισθητι-
κή της περιοχής, θα εκλογικεύσει εσωτερικά την κρατούσα σήμε-
ρα χαοτική περίπου κατάσταση, αναπροσαρμόζοντας τα μέτρα
των αρχών του 20ου αι. πάνω στον καμβά των αναγκών του 21ου.
Την εκλογίκευση της αρχιτεκτονικής του θα ακολουθήσει η εκλογί-
κευση του εκθετικού πνεύματος με την ανάδειξη των Ελληνικών
και μόνο Συλλογών του. Όλες οι υπόλοιπες συλλογές, μαζί με ένα
μεγάλο μέρος από τις συναφείς δραστηριότητες του Ιδρύματος,
θα αυτονομηθούν και θα αναπτυχθούν αποκεντρωμένες όμως σε
μια σειρά από περιφερειακά παραρτήματα.

Το Μέγαρο της Βέρας Κουλούρα στο Παλιό Φάληρο, παλιότε-
ρο κληροδότημα του Μουσείου, έχει ήδη επισκευαστεί από το
1984. Οι λόγοι για τους οποίους δεν αξιοποιήθηκε ως τώρα είναι
σχετικοί με την γενικότερη λειτουργία του Ιδρύματος, αλλά και με
την ιεράρχηση των στόχων του πάνω σε μια κλίμακα ανάλογη

προς τις προτεραιότητες των αναγκών του, και κυρίως προς την ολοκλήρωση των οικοδομικών έργων του κεντρικού κτηρίου. Το Μουσείο κατηγορήθηκε βέβαια για την καθυστέρηση αυτή. Η απόσταση όμως του χρόνου μου επιτρέπει σήμερα να μακαρίσω την αναβλητικότητα μας, μια και με την απαιτητική ανάγκη για πολλούς ωφέλιμους χώρους κατά την παρούσα φάση των εργασιών, το Μεγάρο Κουλούρα απεδείχθη κάτι παραπάνω από πολύτιμο. Ως προς την μελλοντική χρήση του ακινήτου, είχα πριν από χρόνια προτείνει στην Αρχαιολογική Υπηρεσία να στεγαστεί εκεί η Συλλογή των Τραχώνων που βρίσκεται συσκευασμένη στις αποθήκες του Μουσείου του Πειραιά. Παρά την θετική όμως εισήγηση του αρμόδιου Εφόρου Αρχαιοτήτων κ. Πετράκου, δεν δόθηκε συνέχεια στο θέμα. Η εσωτερική του πάντως διαρρύθμιση έγινε με την πρόβλεψη να δεχθεί την μοναδικής αξίας συλλογή της κινέζικης κεραμικής, δωρεά του Γεωργίου Ευμορφόπουλου, η οποία ασφικτιούσε ως τώρα σε μία από τις αίθουσες του πρώτου ορόφου του Μουσείου. Ομολογώ ωστόσο ότι άρχισε ήδη να με γοητεύει μια εντελώς καινούργια ιδέα της Ειρήνης Γερουλάνου: ο παραμυθένιος χαρακτήρας του πέτρινου νεογοθτικού αρχιτεκτονήματος με τη μορφή του κάστρου, τους πύργους και τον ωραίο του κήπο είναι πράγματι ιδανικός για χώρος αναψυχής και καλλιέργειας του παιδιού. Δεν πρέπει έτσι να αποκλεισθεί ως ενδεχόμενο η χρησιμοποίηση του Μεγάρου Κουλούρα για την έκθεση της συλλογής των παιχνιδιών που πρόσφερε στο Μουσείο Μπενάκη η Μαρία Αργυριάδη. Στην περίπτωση αυτή, οι συλλογές της Κινέζικης Τέχνης ή θα ενταχθούν στο νέο μουσειακό παράρτημα του Κεραμικού μαζί με τις άλλες συλλογές των Ανατολικών και Ισλαμικών Τεχνών, ή θα περιμένουν την απόκτηση ενός νέου κατάλληλου οικήματος, απ' αυτά που με συγκινητική συχνότητα κληροδοτούν στο Μουσείο οι Φίλοι του.

Το παράδειγμα του Μεγάρου Κουλούρα είναι ενδεικτικό για τη σοβαρότητα των σύνθετων προβλημάτων που σχετίζονται με τον προγραμματισμό της ανάπτυξης του Ιδρύματος. Αν όμως στη δική του περίπτωση κρίνεται προτιμότερη η απώλεια κάποιου χρόνου από μια απόφαση παρμένη βιαστικά, που είναι βέβαιο πως θα αναθεωρηθεί, στην περίπτωση του κτηριακού συγκροτήματος της περιοχής του Κεραμικού, δωρεά του Επίτιμου Προέδρου μας κ. Λάμπρου Ευταξία, τα πράγματα εμφανίζονται διαφορετικά. Εδώ, ευθύς μόλις επισκέφθηκα τα προσφερθέντα οικήματα, συνειδητοποίησα άμεσα τη σημασία τους, τις δυνατότητες που προσφέρει η ενοποίηση των χώρων τους, την καταλληλότητά τους για την στέγαση μιας σπάνιας - για να μην πω μοναδικής στο δυτικό τουλάχιστον κόσμο - συλλογής. Με γνώμονα τη σημασία

των Ισλαμικών και των άλλων Ανατολικών Συλλογών καθώς και την ανάγκη της ανάδειξής τους σ' έναν αυτόνομο χώρο, έγινε από τον αρχιτέκτονα κ. Παύλο Καλλιγά η κτηριολογική μελέτη, την οποία άλλωστε και ενέκριναν γρήγορα οι αρμόδιες Υπηρεσίες του ΥΠΠΟ και του ΥΠΕΧΩΔΕ. Από τις δαιδαλώδεις κατασκευές των αρχών του αιώνα παραμένει μόνο το κέλυφος ενώ οι εσωτερικοί χώροι ενοποιούνται και εκσυγχρονίζονται με όλα τα μέσα της νέας τεχνολογίας. Αντί των 294 μ² που κατείχαν στο κεντρικό κτήριο, οι πολύτιμες αυτές συλλογές θα αναπτυχθούν σ' ένα συνολικό χώρο 1.500μ², ο οποίος και θα συμβάλλει στην αναβάθμιση της υποβαθμισμένης σήμερα σπουδαίας περιοχής του Κεραμεικού. Στο νέο παράρτημα του Μουσείου Μπενάκη θα τιμηθεί το όνομα του δωρητή του, ένα όνομα που όλο και σπανιότερα ακούγεται στις μέρες μας. Δεν χρειάζεται βέβαια να σας θυμίσω ότι ο Λάμπρος Ευταξίας διέθεσε όλα του τα περιουσιακά στοιχεία για το καλό του κοινωνικού συνόλου, από τη σκοπιά του οποίου θα κριθούν μελλοντικά με κατανόηση και κάποιες αμφισβητημένες πολιτικές του επιλογές.

Εδώ πρέπει να σημειώσω ότι με τις μελέτες τελειωμένες και την άδεια για την άμεση έναρξη των εργασιών στα χέρια μας, κυρίως όμως με την διάθεση του έμπυχου δυναμικού που θα μπορούσε να αφοσιωθεί στην πραγματοποίηση του έργου, το παράρτημα του Κεραμεικού θα έπρεπε να είναι ήδη έτοιμο. Ούτε το 1991 όμως ούτε και το 1992 εντάχθηκε στα προγράμματα συγχρηματοδότησης της ΕΟΚ. Το Μουσείο Μπενάκη από μόνο του ήταν αδύνατο να αναλάβει όλο το οικονομικό βάρος του έργου. Σύμφωνα όμως με την υπόσχεση που μας έδωσε ο Υφυπουργός Εθνικής Οικονομίας κ. Αριστείδης Τσιπλάκος, εντάχθηκε ήδη στο φετεινό "πλαίσιο στήριξης", όπως λέγεται στη συνθηματική γλώσσα των ειδικών το κοινοτικό αυτό πρόγραμμα. Θα πρέπει ακόμα να προσθέσω πως, όταν προγραμματίζα το όλο αποκεντρωτικό οργανόγραμμα του Μουσείου Μπενάκη, δεν είχα καμιά αμφιβολία ότι το παράρτημα του Κεραμεικού θα μπορούσε να είναι έτοιμο με την έναρξη των οικοδομικών έργων στον κεντρικό του οπύρινα. Κι αυτό για να διευκολυνθεί η πρόοδος των εργασιών με την μεταστέγαση ορισμένων υπηρεσιών και την χρησιμοποίηση των αποθηκευτικών του χώρων. Στην Ελλάδα όμως οι ρυθμοί της προόδου δεν εξαρτώνται ούτε από τις διαθέσεις μας ούτε και από την ποιότητα των ενεργειών μας. Όσο κι αν η δημιουργία ενός Μουσείου Ανατολικών και Ισλαμικών Τεχνών - του μόνου αυτόνομου και αυτοτελούς στο δυτικό κόσμο - θα βοηθούσε τόσο την πολιτιστική όσο και την εξωτερική μας πολιτική.

Με επικείμενη, όπως πιστεύω λόγω και υπερβολικής αισιοδο-

ξίας, την έναρξη των εργασιών στο παράρτημα του Κεραμεικού, βρίσκονται σε δρόμο καλό τα απαραίτητα οικοδομικά έργα της ανακαίνισης ενός εξίσου σημαντικού παραρτήματος του Μουσείου Μπενάκη: του σπιτιού της Πηνελόπης Δέλτα στην Κηφισιά, που μας κληροδότησε η κόρη της Αλεξάνδρα Παπαδοπούλου. Την ευθύνη του έργου έχει ο νέος αρχιτέκτων Ανδρέας Ζάννας και στην παρακολούθησή του σημαντική είναι η συμβολή του Αρχιτέκτονα Αλέξανδρου Σαμαρά, ως συμβούλου του Μουσείου Μπενάκη. Στο ιστορικό αυτό κτίσμα, όπου έζησαν μορφές που σημάδεψαν τη μοίρα του τόπου μας, θα εγκατασταθούν και θα αναπτυχθούν τα ιστορικά αρχεία, στα οποία, αξίζει να μνημονευθεί, ότι η κ. Φρόσω Γκέλη προσέθεσε κατά την περασμένη χρονιά και τα ανεκτίμητα μουσικά χειρόγραφα του Νικόλαου Μαντζάρου, φίλου του Εθνικού μας Ποιητή Διονυσίου Σολωμού και συνθέτη του Εθνικού μας Ύμνου. Το οικονομικό βάρος του έργου αντιμετωπίστηκε χάρη στο πρόσφατο κληροδότημα μιας άλλης σπουδαίας Ελληνίδας, της Μαρίας Αιγιαλίδη· γιατί και στην περίπτωση της οικείας Δέλτα δεν στάθηκε δυνατόν να διαπεράσουμε το φράγμα που δυσχεραίνει συχνά την υποβολή ολοκληρωμένων προγραμμάτων στην ΕΟΚ. Όπως άλλωστε δεν διαπερνούμε - για την ώρα τουλάχιστον - και το φράγμα των μηχανισμών που θα διευκόλυναν τη χρηματοδότηση του έργου από τον προσανατολισμένο σε πιο φανταχτερές εκδηλώσεις θεσμό της χορηγίας. Με την ευκαιρία αυτή θα σας υπενθυμίσω το σχετικό τρίπτυχο που κυκλοφόρησε πρόσφατα, και θα εξάρω το αισιόδοξο παράδειγμα μιας παλιάς, καλής μας φίλης: της κ. Δέσποινας Βρανά, η οποία ενίσχυσε την προσπάθειά μας με το ποσόν των 500.000 δρχ.

Το αποκεντρικό σύστημα που θα διέπει μελλοντικά τη λειτουργία του Ιδρύματος προβλέπει την ανεξαρτοποίηση του τμήματος του Φωτογραφικού Αρχείου, το υλικό του οποίου έχει επίσης αυξηθεί τρομακτικά, έτσι ώστε ένα μεγάλο μέρος του να αποθηκευθεί στο Μέγαρο Κουλούρα. Προβλέπεται ακόμα η αυτονόμηση του τμήματος της τεκμηρίωσης και των ηλεκτρονικών υπολογιστών καθώς και ένα επιπλέον κέντρο αφιερωμένο στο Παιδί και τις δικές του ανάγκες. Με την ευκαιρία αυτή θα σας παρακαλέσω να μη θεωρήσετε ό,τι απαριθμώ ως ανεκπλήρωτα όνειρα. Είμαι άλλωστε βέβαιος ότι κατά βάθος συμφωνείτε και εσείς, πως όταν επιθυμεί κανείς κάτι που είναι σωστό, όταν αγωνίζεται γι' αυτό και όταν δεν παραιτείται εύκολα μπροστά στα διάφορα εμπόδια, τότε το πετυχαίνει. Αυτό έγινε ήδη με την αυτονόμηση των διαφόρων τμημάτων της συντήρησης, στο ακίνητο της οδού Ησιόδου που μας κληροδότησε εντελώς τελευταία ένας άλλος αξέχαστος φίλος του Μουσείου Μπενάκη, ο Ευμένης Λαμπρίδης.

Μέσα στο πλέγμα των ιδεών που προσπαθώ να σας εκθέσω προβάλλει πολύ καθαρότερα η σημασία μιας άλλης ανεκτίμητης δωρεάς: αναφέρομαι στη δωρεά του μεγάλου Έλληνα δασκάλου Νίκου Χατζηκυριάκου - Γκίκα, ο οποίος είναι ήδη γνωστό, πρόσφερε στο Μουσείο Μπενάκη το σύνολο των συλλογών του μαζί με το ακίνητο της οδού Κριεζώτου 3 όπου βρίσκεται το σπίτι του και το εργαστήρι του, όπου ήδη λειτουργεί η Πινακοθήκη των έργων του και όπου μελλοντικά οραματιζόμαστε ένα κέντρο μελέτης της Νέας Ελληνικής Τέχνης.

Απ' ό,τι σας περιέγραψα ως τώρα, το νέο Μουσείο Μπενάκη θα θυμίζει στη δομή και τη λειτουργία του τα δορυφορικά συστήματα των satellites που περιφέρονται γύρω από τη γη και βρίσκονται μαζί της σε διαρκή επικοινωνία. Ο χώρος μέσα στον οποίο θα κινείται δεν θα είναι βέβαια η ουράνια σφαίρα, αλλά η έκταση της πρωτεύουσας, από τις θάλασσες ως τα βουνά της, και από τις πιο κοσμικές ως τις πιο "λαϊκές" της περιοχές.

Τα διάφορα παραρτήματά του θα λειτουργούν όπως ακριβώς και τα άτομα των φυσικών στοιχείων: με ένα πυρήνα στο κέντρο του όπου θα συνενώνεται η καρδιά του με το μυαλό του, στο σημείο ακριβώς απ' όπου ξεπήδησε η ιδεολογία του κι απ' όπου θα εξακολουθήσει να εκπορεύεται το πνεύμα της προσφοράς του.

Μετά την ολοκλήρωση των οικοδομικών έργων, τα οποία εκτελούνται σύμφωνα με τη μελέτη του Αρχιτέκτονα κ. Αλέκου Καλλιγά, τόσο η εσωτερική όσο και η εξωτερική εικόνα θα είναι διαφορετική. Εκτός από τη δημιουργία των απαραίτητων αποθηκών στα δυο υπόγεια της νέας πτέρυγας, στις αίθουσες του ημιυπόγειου, όπου συνωθούνται σήμερα η Βιβλιοθήκη, η Λαογραφική Συλλογή, οι διάφορες Υπηρεσίες και το Προσωπικό, καθώς και στο αντίστοιχο επίπεδο της νέας πτέρυγας, θα επεκταθεί και θα αναδιαταχθεί η Βιβλιοθήκη, θα εγκατασταθούν τα γραφεία και θα οργανωθούν ειδικές αποθηκευτικές μονάδες για τη φύλαξη των υφασμάτων και των ενδυμασιών. Οι χώροι αυτοί δεν θα είναι δηλαδή διαθέσιμοι παρά μόνο στους ειδικούς μελετητές. Η επίσκεψη του κοινού από την μνημειακή πάντοτε κλίμακα της κεντρικής εισόδου και το μαρμάρινο προστώο του ισογείου θα συνεχίζεται, στο υπόστηλο χωλ, στο οποίο θα αποδοθεί η αίγλη του παλιού αρχοντικού, και στις απελευθερωμένες από εκθέματα πλευρικές αίθουσες. Εδώ θα αναπτυχθούν το πολύτιμο για τη λειτουργία του Μουσείου μαγαζί, καθώς και οι απαραίτητοι χώροι για την μύηση των επισκεπτών στην ιστορία του Ιδρύματος, αλλά και για την ενημέρωσή τους με πληροφοριακό υλικό γύρω από τη δραστηριότητα του Μουσείου και των άλλων πνευματικών ιδρυμάτων της Αθήνας.

Στις υπόλοιπες αίθουσες του ισογείου θα εκθεθούν, με την δια-

δοχή και με την έκταση που καταλαμβάνουν στην κάτοψη που σας προβάλλω τα διάφορα χρώματα, οι συλλογές της αρχαίας ελληνικής τέχνης από τη Νεολιθική Εποχή ως το τέλος της Ρωμαϊκής Κυριαρχίας, της Βυζαντινής τέχνης από την Παλαιοχριστιανική Περίοδο ως την Οθωμανική Κατάκτηση, και η Μεταβυζαντινή Ζωγραφική της Κρητικής Σχολής από τον 15ο αι. ως την πτώση του Χάνδακα. Ο πρώτος όροφος θα είναι αφιερωμένος αποκλειστικά στην περίοδο, της Τουρκοκρατίας και στις μεγάλες γεωγραφικές ενότητες του Ελληνισμού. Ο επισκέπτης θα κάνει εδώ ένα νοητό ταξίδι στο χρόνο, περνώντας από την Κρήτη, την Κύπρο και τα Δωδεκάνησα στα νησιά του Αιγαίου, στην Μ. Ασία και τον Πόντο, την Κωνσταντινούπολη, τη Θράκη, τη Μακεδονία και την Ήπειρο, ως την Αθήνα και την Αττική. Η διαδοχή των επιμέρους ενοτήτων θα διακόπτεται από ορισμένες αίθουσες με γενικής σημασίας θέματα, όπως η αγροτική, εμπορική και ναυτιλιακή οικονομία, η Εκκλησία και η πνευματική ζωή, τόσο στον τουρκοκρατούμενο χώρο όσο και στη διασπορά. Τον δεύτερο όροφο καταλαμβάνει αποκλειστικά μια μεγάλη αίθουσα ομιλιών και προσωρινών εκθέσεων, πολλαπλών χρήσεων θα έλεγα, με το κυλικείο και την ταράτσα του Μουσείου ολόκληρη πλέον στη διάθεση των επισκεπτών. Ένας χώρος ανάπαυλας, αναψυχής αλλά και περισυλλογής, ο οποίος θα λειτουργεί και με ανεξάρτητη είσοδο, ανεξάρτητα από το ωράριο του υπόλοιπου Μουσείου. Στο τελευταίο επίπεδο του κτηρίου θα προβληθούν εκθετικά ο Φιλελληνισμός και ο Αγώνας της Ανεξαρτησίας, η περίοδος του Καποδίστρια, του Όθωνα και του Γεωργίου, ο Ελευθέριος Βενιζέλος, η γεωγραφική αποκατάσταση του Ελληνικού Κράτους και η Μικρασιατική Καταστροφή.

Για να μη φεύγει ωστόσο ο επισκέπτης του Μουσείου με μια γεύση πικρή, θεωρώ απαραίτητο να υπάρξει και η αισιόδοξη νότα μιας καταληκτικής ενότητας, κάτι σαν επίλογος αλλά και σαν υπόμνηση του ιστορικού διδάγματος για το μέλλον του Ελληνισμού. Κι αυτό πιστεύω πως δεν θα μπορούσε να είναι τίποτε άλλο από την ακένωτη ευαισθησία της ποιητικής εμπνεύσεως, από την πιο δημιουργική - θα μου επιτρέψετε να πω - έκφραση του σύγχρονου πλέον ελληνικού πολιτισμού. Ενός πολιτισμού ο οποίος εξακολουθεί να αναπαράγει τις δυνάμεις που γέννησαν τον δημοτικό τραγούδι, τον Κάλβο και τον Σολωμό, τον Καβάφη και τον Παλαμά, τον Σικελιανό και τον Καρυωτάκη, τον Σεφέρη, τον Ρίτσο και τον Ελύτη. Ενός πολιτισμού που εξακολουθεί να ανθιστάται και να οραματίζεται.

Η νέα έκθεση του μουσειακών συλλογών θα προσφέρει στον επισκέπτη τη δυνατότητα μιας ευσύνοπτης διαδρομής στο χρόνο και στο χώρο του Ελληνισμού, από την αυγή της προϊστορίας του

έως την πρώτη του Βυζαντίου περιληπτικά, και από τότε ως την Μικρασιατική Καταστροφή αναλυτικά. Για το πλάνο αυτό σας έχω μιλήσει επανειλημμένα, έχω γράψει ολόκληρα κατεβατά, έχω κουρασθεί να αυτοεπαναλαμβάνομαι. Για όσους εξακολουθούν ωστόσο να διατηρούν ορισμένες επιφυλάξεις, θα ήθελα να τονίσω τα εξής:

1ο. Ότι η νέα εκθετική ιδέα του Μουσείου Μπενάκη ενυπάρχει εν σπέρματι ήδη τόσο στο ιδρυτικό του καταστατικό όσο και στις συλλεκτικές επιλογές του Ιδρυτή του.

2ο. Ότι τον απαραίτητο εμπλουτισμό των εκθεμάτων σύμφωνα με το πνεύμα της αναδιάρθρωσης και ανασυγκρότησης των διαφόρων ενότητων, δεν επιβάλλουν οι όποιες συγκυρίες, αλλά η πίστη μου σ' αυτό που επίσης έχω κουρασθεί να επαναλαμβάνω: ότι η διάρκεια και η αντοχή του Ελληνισμού αποτελούν την ουσία της ιδιαίτερότητάς του.

3ο. Ότι το νέο εκθετικό πρόγραμμα του Μουσείου Μπενάκη δεν συγκρούεται κατά κανένα τρόπο με κανένα από τα προγράμματα που προτείνουν ή δεν προτείνουν οι άλλοι παράλληλα λειτουργούντες μουσειακοί οργανισμοί.

4ο. Όπως άλλωστε έχω τονίσει επανειλημμένα, στηρίζεται στην ιερότητα μιας αδιαμφισβήτητης αλήθειας: **ότι ο χρόνος της μνήμης μας είναι και ο χρόνος της ύπαρξής μας.**

Σύμφωνα με το πνεύμα αυτό, τα προς έκθεσιν αντικείμενα δεν αντιμετωπίζονται παρά σαν προσχήματα, σαν αφορμές δηλαδή για άλλοι είδους συνειρμικές αναγωγές: για τον κατάλληλο υπομνηματισμό λ.χ. που θα επιτρέψει στον επισκέπτη να χαράξει τη δική του προσωπική πορεία μέσα στον ελληνικό χρόνο και να βγάλει τα δικά του συμπεράσματα. Παρά την απροθυμία μάλιστα των Ελλήνων συναδέλφων να βοηθήσουν στη συμπλήρωση των εκθεμάτων με κάποια νεολιθικά όστρακα, ορισμένα μυκηναϊκά ειδώλια, μερικά μάρμαρα του 4ου αι., των ρωμαϊκών χρόνων και της βυζαντινής εποχής, δεν υπάρχει καμιά απολύτως αμφιβολία ότι το Μουσείο Μπενάκη θα ολοκληρώσει το εκθετικό του πρόγραμμα. Γιατί έχει με το μέρος του την αμέριστη συμπαράσταση του ελληνικού κοινού, τη φιλική διάθεση των ξένων μουσειακών ιδρυμάτων - το πρόσφατο παράδειγμα του Αρχαιολογικού Μουσείου της Λευκωσίας είναι ενδεικτικό - καθώς και τις δυνατότητες που προσφέρει η ντόπια και η διεθνής Αγορά. Χάρη στην οικονομική ενίσχυση της εταιρείας "Παπαστράτος" αγοράστηκε έτσι στο εξωτερικό ένα θαυμάσιο υστεροαρχαϊκό ειδώλιο μάλλον από τον Τάραντα, ενώ με σημαντικές οικονομικές ενισχύσεις των Κυριάκου Φιλίππου, Βασίλη Θεοχαράκη, Προδρόμου Εμφιετζόγλου, Ρένας Ανδρεάδη, SHELL HELLAS και του ΟΜΕΠΟ, αποκτήθηκε κατά τον ίδιο τρόπο

ένα μνημειακό μαρμάρινο ρωμαϊκό αντίγραφο του περίφημου Ερμή Προπυλαίου του Αλκαμένη. Χάρη στους Φίλους του Μουσείου αγοράστηκε από το εξωτερικό πάντοτε μια μαρμάρινη επιτύμβια Φρυγική στήλη με ελληνικές επιγραφές, πολύτιμη μαρτυρία για τον ελληνισμό της Μ. Ασίας κατά το τέλος του 3ου αι. μ.Χ. Κατά τον ίδιο τρόπο αποκτήθηκε ένας χάλκινος ενεπίγραφος, παλαιο-χριστιανικός κάδος, διακοσμημένος με μια σπάνια εγχάρακτη παράσταση κυνηγιού, καθώς και ένας θαυμάσιος χειρόγραφος χάρτης της Μεσογείου σε περγαμηνή, ο οποίος συντάχθηκε στα ελληνικά τις αρχές του 16ου αι. και μπορεί δίκαια να συναριθμηθεί στα εθνικά κειμήλια του τόπου μας.

Αυτά για να άρω ορισμένες κατηγορίες πως θέλω δήθεν να μετατρέψω το Μουσείο Μπενάκη σε Μουσείο Αρχαιολογικό. Ότι το ακριβώς αντίθετο συμβαίνει, φαίνεται άλλωστε και από την σημασία την οποία δίνω σε μια εντελώς πρόσφατη δωρεά: ένα μοναδικής για τη σπανιότητά του αξίας κρητικό κέντημα, που με τη μεσολάβηση της Φανής Τσιγκάκου είδα στο σπίτι του Christopher Tower. Το θαυμάσιο αυτό κομμάτι είναι το μόνο δείγμα κλινოსκεπάσματος ανάμεσα στις εκατοντάδες των κρητικών κεντημάτων της φορεσιάς που έχουν διασωθεί και, επιβεβαιώνοντας μια δική μου θεωρία, ανοίγει νέους όπως πιστεύω δρόμους στην έρευνα της παραδοσιακής κεντητικής. Η πραγματικά συγκινητική αντίδραση του κατόχου του μπροστά στην έκρηξη του ενθουσιασμού μου και η άμεση προσφορά του κεντήματος, εγγράφεται στις ανακουφιστικές στιγμές της μεγάλης χαράς. Τέτοιες στιγμές βιώνουμε συχνά στο Μουσείο Μπενάκη από τις ανάλογες αντιδράσεις των αναριθμητών φίλων του όχι μόνο από την Αθήνα, ούτε μόνο από την Ελλάδα, αλλά και απ' όλες τις άκρες του Ελληνισμού.

Χαιρετισμός του Προέδρου, κ. Κ. Τσαμαδού

Πέρασε ακόμα ένας χρόνος στη διάρκεια του οποίου, οι Φίλοι συνέχισαν τις δραστηριότητές τους με επιτυχία στις γενικές γραμμές.

Λεπτομερή απολογισμό θα ακούσουμε στη συνέχεια από τη Γενική Γραμματέα μας. Εγώ θα περιορισθώ σε λίγες μόνο παρατηρήσεις γενικής φύσεως. Πριν όμως απ' όλα θέλω να εκφράσω τις θερμότερες ευχαριστίες του Διοικητικού μας Συμβουλίου προς όλα τα μέλη μας, που με τόση προθυμία συνέβαλαν και φέτος στην εκπλήρωση των σκοπών του Μουσείου, το οποίο σήμερα, περισσότερο από ποτέ, έχει ανάγκη της συμπαράστασής μας, συμπαράστασης την οποία είμαι βέβαιος πως θα θελήσουν να προσφέρουν οι Φίλοι και στο μέλλον, ώστε να ολοκληρωθεί το έργο της επέκτασης του Μουσείου, έργο με το οποίο θα αξιοποιηθούν καλύτερα οι πολύτιμες συλλογές του.

Το Διοικητικό Συμβούλιο έκανε και τον περασμένο χρόνο σύντομες προσπάθειες για να ανταποκριθεί και για να ικανοποιήσει, στο μέτρο του δυνατού, τις προσδοκίες και επιθυμίες των μελών μας. Ακούστηκαν παράπονα, δικαιολογημένα πολλές φορές π.χ., για καθυστερήσεις στην αλληλογραφία, με αποτέλεσμα πολλά μέλη μας να πληροφορούνται εκ των υστέρων την πραγματοποίηση ορισμένων εκδηλώσεων στις οποίες θα ήθελαν να μετάσχουν. Για το λόγο αυτό, το Διοικητικό Συμβούλιο αποφάσισε να στέλνονται τα προγράμματα εκδηλώσεων με αυξημένα ταχυδρομικά τέλη, προς αποφυγήν ανεπιθυμητών καθυστερήσεων.

Επίσης, πολλά μέλη μας είχαν κατά το παρελθόν παραπονεθεί ότι απεκλείσθησαν από ορισμένες ξεναγήσεις σε Μουσεία και εκθέσεις που τους ενδιέφεραν, λόγω περιορισμένου αριθμού συμμετοχής. Παρά το γεγονός ότι η επανάληψη επισκέψεων με ξεναγήση δεν είναι πάντοτε εύκολη, αντιμετωπίσαμε και την περίπτωση αυτή ικανοποιητικά.

Οι εργασίες επέκτασης του Μουσείου, που είχαν μεταξύ άλλων, ως συνέπεια και την μεταφορά του γραφείου των Φίλων σε άλλο χώρο που πρόθυμα μας παραχωρήθηκε από την Διοίκηση του Μουσείου, την οποία και ευχαριστούμε γι' αυτό θερμότατα, δημιουργεί ορισμένες δυσκολίες στην πραγματοποίηση των διαλέξεων, τις οποίες προγραμματίζουμε, ελπίζω όμως ότι θα βρεθεί

ικανοποιητική λύση και στο θέμα αυτό.

Στη σημερινή Γενική Συνέλευση θα εκλεγούν τρία νέα μέλη σε αντικατάσταση της κας Δέσποινας Γερουλάνου, της κας Ιωάννας Φωκά και εμού. Με την ευκαιρία αυτή, ευχαριστώ ολόψυχα τις κυρίες Γερουλάνου και Φωκά, για την συνδρομή την οποία τόσο πρόθυμα προσέφεραν, στο διάστημα των τριών τελευταίων ετών, στο Σωματείο μας και για την πολύτιμη, για μέναν προσωπικά, συνεργασία τους.

Στα εναπομένοντα μέλη του σημερινού Δ.Σ., ένα μεγάλο ευχαριστώ για την καλή συνεργασία και ευχές για επιτυχή συνέχιση του έργου τους. Λυπάμαι πολύ που δεν είναι σήμερα μαζί μας ο Αντιπρόεδρος του Δ.Σ., κ. Ιωάννης Πεσμαζόγλου. Ελπίζουμε και ευχόμεθα η περιπέτεια της υγείας του να λήξει σύντομα.

Θα ήθελα επίσης να εκφράσω τις πιο θερμές ευχαριστίες του Δ.Σ. και εμού προσωπικά στην Διοικούσα Επιτροπή και στον Διευθυντή του Μουσείου μας για την πάντα θετική μας συνεργασία.

Τέλος, θεωρώ χρέος μου να ευχαριστήσω το επιστημονικό προσωπικό, όλους τους εργαζομένους στο Μουσείο, τις συνεργάτιδες μου στη Γραμματεία των "Φίλων" για την τόσο πρόθυμη βοήθεια που πάντοτε προσέφεραν τόσο στο Σωματείο μας, όσο και σε εμέ προσωπικά.

Αγαπητοί Φίλοι,

Τον χρόνο που μας πέρασε έγιναν οι εξής εκδηλώσεις:

28 Ιανουαρίου: Έγινε το καθιερωμένο κόψιμο της πίτας στο Χίλτον, με μεγάλη συμμετοχή Φίλων μας και επιτυχία της λαχειοφόρου αγοράς.

2 Φεβρουαρίου: Ο κ. Ν. Σταυρουλάκης, υπεύθυνος του Εβραϊκού Μουσείου, είχε την καλωσύνη να ξεναγήσει μια ομάδα στο εν λόγω Μουσείο.

15 Φεβρουαρίου: Η κ. Προβίδου ξενάγησε την ομάδα που επισκέφθηκε το Μουσείο Χατζηκυριάκου - Γκίκα.

25 Φεβρουαρίου: Δύο νέοι επιστήμονες, η Εύη Μήτση και ο Παναγιώτης Αγαπητός έδωσαν διάλεξη, με θέμα: "Εικόν και Λόγος - Περιγραφή Έργων Τέχνης στην Βυζαντινή Γραμματεία". Ακολούθησε μικρή δεξίωση.

14 Μαρτίου: Έγινε η ημερήσια εκδρομή στη Θήβα με επίσκεψη στο Αρχαιολογικό Μουσείο.

14 Απριλίου: Η κ. Ν. Παντελεάκη έδωσε διάλεξη με θέμα: "Βυζαντινή Άνοιξη της Ιταλίας, Εκκλησίες και Ψηφιδωτά της Ραβέννας".

8 - 16 Μαΐου: Οργανώθηκε το ταξίδι στην Βενετία και την Ραβέννα.

Οι Φίλοι μας με ξεναγό την κ. Ν. Παντελεάκη επισκέφθηκαν την Vicenza, τα αξιοθέατα της Βενετίας, τις βίλλες του Palladio στην Padova και τέλος τα βυζαντινά μνημεία της Ραβέννας.

23 Μαΐου: Ο κ. Ν. Βασιλάτος, μέλος του Δ.Σ. των Φίλων προσφέρθηκε να συνοδεύσει και να ξεναγήσει τα μέλη μας στα Κάστρα της Χαλκίδας και της Ερέτριας, αφού από προσωπικό ενδιαφέρον και μελέτη γνώριζε το θέμα πολύ καλά.

21 Οκτωβρίου: Οργανώσαμε μια μικρή δεξίωση για τους Φίλους με την ευκαιρία της εκθέσεως που έγινε στο Μουσείο Μπενάκη με θέμα: "Δελφοί, στις πηγές του Απόλλωνα: Ένας αιώνας γαλλικών αρχαιολογικών ανασκαφών".

Στις **6 - 8 Νοεμβρίου** είχε προγραμματιστεί εκδρομή στο Δίον και στη Θεσσαλονίκη, η οποία δυστυχώς δεν έγινε, λόγω ελλείψεως συμμετοχής. Με την απεργία των ταχυδρομείων που είχε προηγηθεί τα γράμματα δεν έφθασαν εγκαίρως, πράγμα για το

οποίο λυπηθήκαμε πολύ και θα φροντίσουμε να μην επαναληφθεί.

Τέλος στις **12 Νοεμβρίου**, η κ. Άννα Μπαλιάν, συνεργάτις του Μουσείου προσφέρθηκε να ξεναγήσει τους Φίλους μας στην έκθεση "Θησαυροί από τις Ελληνικές Κοινότητες της Μ. Ασίας και Ανατ. Θράκης" που έγινε στο Μουσείο Αγγελικής Χατζημιχάλη.

Θα κλείσουμε τον απολογισμό του 1992 με τις εξής οικονομικές προσφορές προς το Μουσείο:

1. Εις μνήμην Κ. Σαμαρά, αγορά βυζαντινού νομίσματος αξίας 100.000 δρχ.
2. Προς το Ιστορικό Αρχείο 268.000 δρχ.
3. Προς το Τμήμα Συντήρησης 363.000 δρχ. και
4. Για την αγορά Ρωμαϊκής Στήλης δόθηκε 1.500.000 δρχ.

Σας ευχαριστώ πολύ
Μαρία Σινούρη

ΝΕΑ ΣΥΝΘΕΣΗ ΔΙΟΙΚΗΤΙΚΟΥ ΣΥΜΒΟΥΛΙΟΥ ΤΩΝ ΦΙΛΩΝ

Κατά την Γενική Συνέλευση του Σωματίου μας της 30ης Μαρτίου 1993 εξελέγησαν τρία νέα μέλη οι κυρίες Εύη Παυλώφ, Ανθή Βαλαμάκη και ο κύριος Ιωάννης Γρηγοριάδης.

Η σύνθεση του νέου Συμβουλίου έχει ως εξής:

Πρόεδρος: Ιωάννης Πεσμαζόγλου

Α' Αντιπρόεδρος: Εύη Παυλώφ

Β' Αντιπρόεδρος: Λίλα ντέ Τσάβες, Υπεύθυνη Δελτίου Φίλων

Γ. Γραμματεύς: Μαρία Σινούρη

Ταμίας: Ιωάννης Γρηγοριάδης

Μέλη: Ανθή Βαλαμάκη

Νίκος Βασιλάτος

Παύλος Βαλασάκης

Ανδρέας Καλλιγιάς

Τα Νέα μέλη της επιτροπής υποψηφιοτήτων είναι: Φωφώ Μαυρικού, Αλίκη Κορομηλά και Λουκάς Συρίγος.

ΣΥΛΛΟΓΗ ΠΑΙΧΝΙΔΙΩΝ ΤΟΥ ΜΟΥΣΕΙΟΥ ΜΠΕΝΑΚΗ

Δωρεά Μαρίας Αργυριάδη

Από την Αρχαιότητα μέχρι το 1970

Είναι πολύτιμες και μοναδικές οι αναμνήσεις των παιδικών μας χρόνων και όταν αναφερόμαστε σ' αυτές κάποια στιγμή, λέμε όλοι:

- Θυμάσαι τότε που ... και πιστεύουμε ο κάθε ένας, ότι τα χρόνια που περάσαμε και παίξαμε οι ίδιοι σαν παιδί, ήταν καλύτερα απ' των άλλων.

Παρ' όλα αυτά μία συλλογή από παλαιά παιχνίδια δεν είναι απλά μια αναδρομή της ευτυχισμένης παιδικής ηλικίας, αλλά μια διαχρονική ιστορική διαδρομή της κοινωνικής ζωής του ανθρώπου. Ρίχνοντας μια ματιά στον κόσμο των παιχνιδιών, είναι σαν να βλέπουμε σε μικροσκοπική κλίμακα τον κόσμο των ενηλίκων. Στα παιχνίδια μπορεί κανείς να δει οποιοδήποτε αντικείμενο ακριβώς φτιαγμένο σε μικρή διάσταση. Και δεν υπάρχει κανένα σημαντικό γεγονός της ιστορίας που να μην άφησε το σημάδι του σε κάποιο παιχνίδι, ενώ παράλληλα στις κούκλες έχουν απεικονισθεί ανά τους αιώνες θρησκευτικά και βασιλικά πρόσωπα και πολλές γνωστές προσωπικότητες της πολιτικής και της τέχνης. Για τους κοινωνιολόγους και τους ανθρωπολόγους τα παιχνίδια και οι κούκλες θεωρούνται αντικείμενα έρευνας και πηγή μελέτης, λόγω του ότι το κάθε ένα από αυτά αντανakλά και αντιπροσωπεύει την εποχή και τον τόπο που φτιάχτηκε.

Για τα παιδιά εκτός του ότι είναι μία συντροφική και παιδαγωγική ενασχόληση, είναι συγχρόνως μια συνεχής επικοινωνία με τον κόσμο που τα περιβάλλει και η πρώτη μαθητεία που τα σπρώχνει προοδευτικά στον κόσμο των μεγάλων. Παίζοντας ασκούν εξουσία στα πράγματα. Χρησιμοποιούν τον χρόνο, την φαντασία και τα όνειρά τους και μέσα από το παιχνίδι ζουν σε μικρογραφία την ζωή με τις απαιτήσεις της, τις χαρές της, την πίστη, το δόγμα, την λατρεία της και σταδιακά μπαίνουν στους κανόνες, τις υποχρεώσεις, ακόμα και τις υποχωρήσεις που έχουν δημιουργήσει οι μεγάλοι.

Η συλλογή αυτή δημιουργήθηκε ανάμεσα στα 1970 - 1990 και αποτελείται από παιχνίδια της βρεφικής, της νηπιακής, της προσχολικής και σχολικής και της εφηβικής ηλικίας - αγοριών και κοριτσιών, που συγκεντρώθηκαν από την Ελλάδα και το εξωτερικό, με

σκοπό να καλύψουν ιστορικά μια μεγάλη χρονική περίοδο της Ευρώπης από τον 18ο, 19ο, μέχρι τα μέσα του 20ου αιώνα, κυρίως στην Αγγλία, Γαλλία και Γερμανία, όπου κάθε αιώνας ξεχωριστά είχε επηρεάσει κατά ένα μεγάλο ποσοστό την ανάπτυξη και την διαμόρφωση της παιδείας και είχε επιφέρει σημαντικές αλλαγές στην διαπαιδαγώγηση των παιδιών στην Ευρώπη. Κατ' επέκταση τον 19ο και 20ο αιώνα στην Ελλάδα, εποχή (19ος) που η εκπαίδευση των παιδιών λειτουργούσε κατά τα Γαλλικά και Βαυαρικά πρότυπα και το πρότυπο μιας μικρής Ελληνίδας, στις εύπορες οικογένειες και στη συνέχεια στις τάξεις των δημοσίων υπαλλήλων έπρεπε να είναι η Γαλλική κουλτούρα.

Πέρα απ' την Αρχαία και την Βυζαντινή αναδρομή, τα αντικείμενα της συλλογής μπορούν να χωρισθούν σε δύο μεγάλες κατηγορίες. Στα αστικά, κυρίως Ευρωπαϊκά παιχνίδια του εμπορίου, από τον 18ο, 19ο και 20ο αιώνα, που χαρακτηρίζουν μέρος της καθημερινής - κοινωνικής ζωής του παιδιού της ανώτερης και μεσαίας αστικής τάξης από την γέννηση έως την εφηβεία και τα χειροποίητα, Ελληνικά ως επί το πλείστον παιχνίδια, βγαλμένα από τα χέρια του λαού, κυρίως των παιδιών, τα οποία είναι πάντοτε σε μικρογραφία η εικόνα της αγροτικής καθημερινής ζωής των χωρικών γιατί και οι πηγές της έμπνευσής τους είναι κοντά στην φύση. Είναι κατασκευές που εκφράζουν τον μελλοντικό ρόλο των παιδιών, στην κοινωνία των μεγάλων.

Τα περισσότερα από τα Ευρωπαϊκά παιχνίδια, έχουν βρεθεί σε εύπορα σπίτια στα εμπορικά κέντρα της Ελλάδας, όπως η Αθήνα, η Θεσσαλονίκη, ο Πειραιάς και τα αυτόνομα νησιά όπως η Σύρος, η Κέρκυρα, η Λευκάδα, η Χίος και πολλά από αυτά ανήκαν και σε επώνυμα πρόσωπα. Τα υπόλοιπα έχουν συγκεντρωθεί από την Αμερική, την Αγγλία, και την Γαλλία, όχι μόνο από κοινές αγορές, αλλά και από παγκοσμίως γνωστές συλλογές μουσειών ή επώνυμων ανθρώπων, όπως αυτή του Kay Desmonde Toy and Doll Museum, ή της Marianne Bodmer, ενώ πολλά από τα αντικείμενα έχουν εκτεθεί κατά καιρούς σε γνωστές εκθέσεις της Ευρώπης (3ème Congrès Mondial des Collectionneurs de poupées anciennes et d'automates, Monaco, 1984) και (Exhibition, Childhood, sponsored by Sotheby's και Mothercare, 1989) ή έχουν χρησιμοποιηθεί σε γνωστές βιβλιογραφίες. (Dorothy S. Coleman, Elisabeth A. Coleman, Evelin J. Coleman, The Collector's Encyclopedia of Dolls, New York, Crown Publisher's, 1968 - 1986, (2 volumes) και Mary Hillier, The History of Wax dolls, London, souvenir press, 1985).

Η συλλογή αυτή που είναι γνωστή και στην Αμερική, συμπεριλαμβάνεται μέσα στις 10 καλύτερες συλλογές της Ευρώπης. Αυτό που την κάνει επί πλέον αξιόλογη είναι το ότι την ξεκίνησα μια

εποχή που στην Ελλάδα τα παλαιά παχνίδια και οι κούκλες δεν θεωρούνταν ακόμα συλλεκτικά αντικείμενα, με αποτέλεσμα να μην υπάρχει αγοραστικός ανταγωνισμός για να χρειασθεί να ειδικευθεί σε ένα είδος, αλλά να έχω την δυνατότητα να συγκεντρώνω τα πάντα.

Μεταφορικά μέσα και κουρδιστά - σιδερένια παιχνίδια (19ου, 20ου αιώνα)

Υπάρχει μια αξιόλογη συλλογή από μεταφορικά μέσα του 19ου και 20ου αιώνα, στα οποία μπορούν να συμπεριληφθούν τα τραίνα, τα αυτοκίνητα, τα αεροπλάνα και τα πλεούμενα, που από τις αρχές του 19ου αιώνα κατασκευάζονταν στα γερμανικά εργοστάσια του Stefan Bing (1900 - 1920), του Gebruder Marklin (1865 - 1912), του Ernst Paul Lehmann (1881 - 1925), του George Carotte (1893 - 1920) και της Shucco (1920) όπως επίσης στην Γαλλία, στην Αμερική και την Αγγλία από την Hornby και την Bassett Lowke. Τα περισσότερα από τα παιχνίδια αυτά φτιάχνονταν από τενεκέ, τα σχέδια και τα χρώματα ήταν λιθογραφημένα και δούλευαν με κουρδιστό μηχανισμό. Κατά έναν μύθο που δεν απέχει και πολύ από την πραγματικότητα, τα περισσότερα φτιάχνονταν από μεταχειρισμένα σαρδελοκουτία και γενικά κουτιά από κονσέρβες. Όλο τον 19ο αιώνα μέχρι τον πρώτο παγκόσμιο πόλεμο υπήρχε στην Γαλλία ένα επάγγελμα που δεν υπάρχει πια, όπου φτωχοί μεροκαματιάρηδες, πολλές φορές ολόκληρες οικογένειες, γύρναγαν τα βράδια τους δρόμους του Παρισιού, μάζευαν τα μεταχειρισμένα κονσερβοκουτία τα οποία έλιωναν σε μία μεγάλη φωτιά, ξεχώριζαν τον τσίγκο ανάλογα με το μέγεθος και το πάχος και τον πούλαγαν στα εργοστάσια παιχνιδιών για λίγα φράγκα!

Από τον τσίγκο αυτόν φτιάχνονταν ως επί το πλείστον φθηνά και απλά σιδερένια παιχνίδια που αποτελούνταν από δύο πλευρές, ενωμένες με μικρές υποδοχές. Ήταν ένας τύπος στον οποίο μπορούν να συμπεριληφθούν οι φιγούρες ανθρώπων, κυρίως οι μικροεπαγγελματίες, οι άνθρωποι του τσίρκου, τα ζώα και οι καρικατούρες, τα κενοτόμα δηλαδή κουρδιστά παιχνίδια του 19ου αιώνα που ξεχωρίζουν για την ευρηματικότητα, την ομορφιά, τα χρώματα και την τελειότητα της κατασκευής τους. Στην συλλογή η ποικιλία είναι μεγάλη. Υπάρχουν δείγματα όλων των κατασκευαστών που ξεκινούν από το 1840 - 1920, εποχή που θεωρήθηκε και η χρυσή περίοδος του είδους. Ξεχωρίζουν τα παιχνίδια του Fernand Martin απ' την Γαλλία (1849 - 1919), που άλλωστε θεωρείται και από τους καλύτερους, του Flersheim (1912 - 1916), του Lehmann απ' την Πρωσσία, της Shucco και της Arnold στην Γερμανία και του Marx

στην Νέα Υόρκη. Αργότερα ο τύπος αυτός φτιάχνονταν στην Ιαπωνία και στην Ελλάδα.

Χρωμολιθογραφημένες κατασκευές και επιτραπέζια παιχνίδια (18ου, 19ου, 20ου αιώνα)

Στην συλλογή υπάρχουν χρωμολιθογραφημένες κατασκευές, χαρτοκοπτικές και χειροτεχνίες που θεωρούνται εκπαιδευτικά παιχνίδια αγοριών και κοριτσιών, περισσότερα από τα οποία φτιάχνονταν τον 19ο αιώνα στο Erinal της Γαλλίας, το κέντρο παραγωγής παιδικών χρωμολιθογραφιών του οποίου το όνομα "Planch d' Erinal" συνδέθηκε με χαρτοκοπτικές και χρωμολιθογραφίες όλων των τύπων.

Υπάρχουν κινούμενα σχέδια βιβλίων, χάρτινες κινούμενες φιγούρες - νευρόσπαστα - θεατρικών μορφών, παιδικές χρωμολιθογραφημένες τράπουλες εκπαιδευτικού περιεχομένου, γνωστών κατασκευαστών του 19ου αιώνα, όπως Wallis, Harris and Darton, Raphael Tuck και Chad Valley στην Αγγλία και Schrieber, Franz Scheiner, Scolz και Martin Engelbrech στην Γερμανία, με τις οποίες τα παιδιά σχημάτιζαν πανοράματα, χάρτες, φιγούρες και σκηνές παραμυθιών, καθώς και πολλά επιτραπέζια χρωμολιθογραφημένα κατασκευαστικά και δημιουργικά παιχνίδια που θεωρούνται παιχνίδια εκπαιδευτικού χαρακτήρα, ειδικά αυτά που αφορούν και σχετίζονται με την ανάπτυξη της ανάγνωσης και της γραφής, που για πολλούς αιώνες ήταν αναπόσπαστο μέρος της εκπαίδευσης των παιδιών. Τα περισσότερα από τα παιχνίδια αυτά μας είναι γνωστά από τον 16ο και 17ο αιώνα. Το παλαιότερο της συλλογής θα πρέπει να κατασκευάστηκε τον 18ο αιώνα. Ιδιαίτερο ενδιαφέρον παρουσιάζουν δύο επιτραπέζια παιχνίδια της Χήνας "Jeu de l' oie" γαλλικά, "Oca" Ιταλικά με Ελληνικά θέματα, τα οποία αναφέρεται ότι είχαν κατασκευαστεί στα μέσα του 19ου αιώνα, εις ανάμνηση της Ελληνικής Επανάστασης. Το παιχνίδι αυτό σαν Ωκα, το συναντάμε στον ελληνικό χώρο, στην Βενετοκρατούμενη Ελλάδα του 15ου αιώνα, με σοβαρές πιθανότητες να παιζόταν και σε άλλα βενετοκρατούμενα μέρη εκείνη την εποχή.

Υπάρχουν δείγματα από το Toy - Theatre του Benjamin Pollok στην Αγγλία, που από το 1880 ασχολήθηκε περισσότερο με αυτό το είδος. Τα δείγματα αυτά παρουσιάζουν ιδιαίτερο ενδιαφέρον, γιατί είναι ήρωες της Ελληνικής Επανάστασης του 1821, που θα πρέπει να προέρχονται από το έργο "Ali Pacha", το οποίο εκδόθηκε μέσα απ' το παιδικό θέατρο (Toy - Theatre), γύρω στα 1822 - 1830, απ' την εκδοτική εταιρία Hodgson and Co. Υπάρχει μία μεγά-

λη συλλογή από ζωγραφιές, που ονομάζονται στην Γαλλία, *Chromos* και στην Αγγλία *Scraps*.

Υπάρχουν και Ελληνικά παιδικά έντυπα, τα οποία είχαν κατασκευαστεί από γνωστούς Έλληνες χρωμολιθογράφους 19ου και 20ου αιώνα, τον Γιώργο Χρηστίδη και τον Γιώργο Λεδάκη.

Οικοδομικές κατασκευές (19ου, 20ου αιώνα)

Υπάρχουν τούβλα, οικοδομικές κατασκευές και κύβοι, της γνωστής γερμανικής εταιρίας του 20ου αιώνα, *Fleischmann & Bloedel*, της αγγλικής *Lott* και της *Meccano*, η οποία κατοχυρώθηκε στην Αγγλία το 1911 και στο Βερολίνο το 1912.

Οπτικά παιχνίδια (19ου, 20ου αιώνα)

Στην συλλογή υπάρχουν και Οπτικά παιχνίδια, τα οποία είναι κατασκευές που εξαπατούν το μάτι. Πολλά είχαν εκπαιδευτικό χαρακτήρα. Τα παλαιότερα και απλούστερα οπτικά παιχνίδια ήταν προσαρμογές χαρτοκοπτικής ή λιθογραφημένες εικόνες τοποθετημένες έτσι, ώστε να δημιουργούν παραστάσεις όσο το δυνατόν πιο ρεαλιστικές. Τα οπτικά παιχνίδια θα μπορούσε να πει κανείς, ότι ήταν ο προάγγελος του κινηματογράφου και της τηλεόρασης.

Από τις καλύτερες οπτικές απεικονίσεις ήταν τα *Peep - Box* (*peep* = κρυφοκοίταγμα) τα οποία ήταν χαρτοκοπτικές απεικονίσεις τοπίων, η σκηνών της καθημερινής ζωής, τοποθετημένες σε τακτά διαστήματα που όταν ξεδίπλωναν, έδιδαν μια συνολική παράσταση βάθους. Τα παλαιότερα τέτοια "οπτικά κουτιά" κατασκευάζονταν στην Νυρεμβέργη από τον γερμανό εκδότη *Martin Engelbrecht*. Στην συλλογή υπάρχουν δύο *Peep - shows* του 19ου αιώνα, ένα εκ των οποίων έχει όλως ιδιαίτερο ενδιαφέρον, γιατί παρουσιάζει ένα παζάρι στην Κωνσταντινούπολη, με Έλληνες και Τούρκους.

Υπάρχουν Καλειδοσκόπια, που θεωρούνται από τα πιο κοινά και προσφιλή οπτικά παιχνίδια, μια εφεύρεση του 19ου αιώνα (1817) καθώς και ένα Φαντασκόπιο, όπου ο θεατής στριφογυρίζοντας έναν χρωμολιθογραφημένο δίσκο, κοιτάζει μέσα από δύο μικρά ανοίγματα στον καθρέφτη που υπάρχει στο κουτί και βλέπει την αντανάκλαση των εικόνων που δείχνουν να κινούνται. Υπάρχει επίσης και ένας Μαγικός φανός, ένα είδος που θεωρείται η πρώτη μορφή προβολέα, γνωστό από τον 17ο αιώνα αλλά που εξελήχθηκε τον 19ο αιώνα, καθώς και ένα *Zoetrope* (τροχός της ζωής) (1834), ένα *Praxinoscope* (1877) και πολλά άλλα.

Μολυβένιοι στρατιώτες και πολεμικά παιχνίδια. (19ου, 20ου αιώνα)

Υπάρχει μία αξιόλογη συλλογή από μολυβένιους στρατιώτες, φιγούρες, φρούρια, πολεμικά σκεύη. Αν και οι μολυβένιοι στρατιώτες ξεκινούν από τον μεσαίωνα και γίνονται δημοφιλείς τον 18ο αιώνα με πρωτοπόρους και πασίγνωστους κατασκευαστές τα μέλη της οικογένειας Hilpert από την Νυρεμβέργη, οι στρατιώτες της συλλογής ανήκουν στον 19ο αιώνα.

Είναι η εποχή, γύρω στα 1840 - 1900, όπου στην Νυρεμβέργη είχε ξεκινήσει ο Ernst Heinrichsen, ο Blondel & Gerbeau στην Γαλλία, ο Allgeyer, ο Lucotte και ο Gerabaud. Την ίδια εποχή στην Αγγλία ο William Britain.

Υπάρχουν τρεις αξιόλογες σειρές από στρατιώτες "Ελληνες φουσανελάδες", της Αγγλικής εταιρείας Britain μέσα στο κουτί τους, καθώς και μία ολόκληρη μάχη Ελλήνων με Τούρκους, (85 φιγ.) των Allgeyer και Heinrichsen.

Οι μολυβένιοι στρατιώτες φτιάχνονταν από μολύβι, ή τενεκέ, ή κράμμα τενεκέ και αντιμονίου. Αργότερα από σελεστολίνη. Αρχικά όλες σχεδόν οι φιγούρες παρ' όλο που έβγαιναν από καλούπι ήταν επίπεδες, έχοντας δύο μόνον διαστάσεις στον χώρο και όσες ήταν τρισδιάστατες, ήταν ακριβές, βαρυές και άβολες πάνω στο παιχνίδι. Το 1893 ο William Britain ανακάλυψε μια μέθοδο με την οποία μπορούσε να κατασκευάζει μολυβένια στρατιωτάκια από καλούπι, ωστόσο τρισδιάστατα και κούφια, διευκολύνοντας έτσι την λειτουργικότητά τους πάνω στο παιχνίδι.

Υπάρχει και μία αξιόλογη σειρά του Έλληνα κατασκευαστή, Γιώργου Εμανουηλίδη, ο οποίος είναι εγγονός του γνωστού κατασκευαστή ελληνικών παιχνιδιών των αρχών του αιώνα μας, Γιώργου Λεδάκη. Ο Γιώργος Εμανουηλίδης έχει ειδικευτεί στους ήρωες της Ελληνικής Επανάστασης του 1821.

Κούκλες (18ου, 19ου, 20ου αιώνα)

Οι κούκλες είναι ίσως το σημαντικότερο τμήμα της συλλογής, οι οποίες αντανακλούν απ' την Αρχαιότητα, το Βυζάντιο, το 18ο αιώνα, μέχρι τον 20ο αιώνα στην Ευρώπη και την Ελλάδα. Από τις πιο αξιόλογες κούκλες μπορούν να θεωρηθούν οι δύο ξυλόγλυπτες κούκλες "George III", Αγγλία 1740, οι οποίες φορούν αυθεντικά ρούχα της εποχής και έχουν αγορασθεί το 1989 από την συλλογή Marianne Bodmer του οίκου Sotheby's. Το είδος αυτό σήμερα είναι δυσεύρετο. Αξιόλογες είναι και οι ξυλόγλυπτες κούκλες των Γερμανικών Άλπεων, κυρίως αυτές που ονομάστηκαν

"Grodner - Tal" ή "Dutch dolls" από το ομώνυμο μέρος, οι οποίες φτιάχνονταν σε μεγάλες ποσότητες από τον 18ο αιώνα και θεωρήθηκαν οι πιο κοινές, οι πιο φθηνές και συγχρόνως οι πιο εκπαιδευτικές κούκλες της εποχής, γιατί ντύνονταν και με εθνικές ενδυμασίες απ' τους μεγάλους ή από τα ίδια τα παιδιά. Κυμαίνονταν από 20 εκ. μέχρι μια πιθαμή ύψος. Στη συλλογή υπάρχουν μερικές με ελληνικές ενδυμασίες. Υπάρχουν κούκλες του 18ου, 19ου και 20ου αιώνα από κερί, papier - mache, ή china καθώς κι αυτές από "bisque" την ημιδιάφανη αυτή πορσελάνη, που πήρε το όνομα από την τεχνική της κατασκευής (Bis-cuit: δύο φορές ψημένη). Οι περισσότερες ανήκουν στον 19ο αιώνα των γνωστότερων γάλλων και γερμανών κατασκευαστών, όπως του E. Jumeau, του J. Steiner, του C. Bru, του Francois Gaultier, του J.D. Kestner, του Armand Marseille, του Kammer & Reinhard, του Simon & Halbic και άλλων. Αξιόλογες είναι και οι "Character doll's", η κενотоμία αυτή του 19ου αιώνα που ξεκίνησε γύρω στα 1909 ο γερμανός Kammer & Reinhardt, δίδοντας σε μία κούκλα την έκφραση του ανηψιού του. Ακολούθησε, γύρω στα 1910 το "Kaiser baby", μια κούκλα - μωρό του ίδιου κατασκευστή, στο οποίο έδωσε την έκφραση ενός νεογέννητου μωρού και πολλά άλλα. Στη συλλογή υπάρχουν Character - doll's διαφόρων κατασκευαστών απ' όλα τα είδη, γνωστές προσωπικότητες των παραμυθιών, ή του παιδικού - κυρίως κινηματογράφου, ακόμα και "Multi - face dolls", κούκλες δηλαδή που έχουν διαφορετική έκφραση σε κάθε πλευρά του προσώπου.

Από τις πιο αξιόλογες κούκλες της συλλογής είναι και η *Bleuette*, μία γαλλική κούκλα μόδας του 20ου αιώνα, της οποίας η μοναδικότητα δεν έγκειται μόνον στο ότι παρουσίαζε αποκλειστικά την μόδα στα ρούχα των μικρών κοριτσιών, αλλά στο ότι καλλιεργούσε και προετοίμαζε το κορίτσι για μία κοινωνικο-θρησκευτική ζωή. Η *Bleuette*, που από το 1905 μέχρι και το 1960 εξέφραζε την Γαλλική κουλτούρα, ήταν το ιδανικό υπόδειγμα των κοριτσιών της αστικής τάξης ανά την Ευρώπη, στην Γαλλία, την Ελλάδα, τις Γαλλικές αποικίες και αργότερα την Αμερική. Ήταν μία μικρή κούκλα 27 εκ., η οποία γεννήθηκε θριαμβευτικά το 1905 από την *Société Française de Bébes et Jouets (S.F.B.J.)* (1899 - 1960) και παρουσιάστηκε μέσα από τις εκδόσεις του γαλλικού οίκου *Gautier - Langueveau*, ειδικά μέσα από την παιδική εβδομαδιαία του εφημερίδα "*La Semaine de Suzette*" (Η εβδομάδα της Σουζέτ).

Η *Bleuette* ήταν η αμοιβή κάθε κοριτσιού για μία ετήσια συνδρομή μαζί με έναν έγχρωμο εικονογραφημένο κατάλογο των ρούχων και των *accessories* της.

Υπάρχουν επίσης και πάνινες κούκλες του 20ου αιώνα της γνωστής Ιταλίδας κατασκευάστριας *Elena Scavini* ή *Lenci*, από το Τορίνο (1921- 1960) και της γερμανίδας *Kathe Kruse* (1911 - 1958).

Μηχανικές κούκλες και Αυτόματα (19ου, 20ου αιώνα)

Από τα πιο εντυπωσιακά αντικείμενα στον κόσμο των παιχνιδιών είναι οι μηχανικές κούκλες και τα αυτόματα, τα οποία είχε φτιάξει ο άνθρωπος από τους αρχαιότερους χρόνους και είχε θέσει σε κίνηση με την μέθοδο του ατμού, της άμμου, ή του νερού, προσπαθώντας να αντιγράψει τις κινήσεις του ανθρώπινου σώματος!

Στην αρχαιότητα οι μηχανικές κούκλες χρησιμοποιούνταν για μηχανικά πειράματα, στο Βυζάντιο για θρησκευτικούς σκοπούς και σε νεώτερους χρόνους - μέχρι τον 18ο αιώνα για διασκέδαση των σουλτάνων και επίδειξη των πλανόδιων κατασκευαστών τους. Τα περισσότερα από τα αυτόματα αυτά έχουν καταστραφεί. Όσα έχουν επιζήσει βρίσκονται σε μουσεία.

Στην συλλογή υπάρχουν δείγματα του 19ου και 20ου αιώνα, εποχή που όλα τα μηχανικά παιχνίδια είχαν βιομηχανοποιηθεί και είχαν μπει στα περισσότερα μεγαλοαστικά σπίτια. Πολλά από αυτά συνδυάζουν την κίνηση με μουσική ή ήχο (φωνή). Από τα πιο παλιά μπορούν να θεωρηθούν "Η γιαγιά που ράβει" του *John Hempil*, Αγγλία (1818), "Η κούκλα που περπατάει" του *Theroude*, Γαλλία (1850), δύο κούκλες "*Autoperipatetikos*" του *Enoch Rich Morrison* (1862), "Το Κορίτσι με Μαριονέττες του *Renou*, Γαλλία (1900), οι δύο κούκλες που περπατάνε του *Jules Steiner*, Γαλλία

(1870), και Simon & Halbic, Γερμανία (1910) μερικά "Automate" του Leopold Lambert, Γαλλία (1890 - 1900), όπως το κοριτσάκι που κλαίει γιατί έσπασε ο κούκλος της (1890). Υπάρχουν και άλλα όπως, κοριτσάκια που σέρνουν καρότσια και κλόουν του τσίρκου σε διάφορες εντυπωσιακές φιγούρες. Το σημαντικό είναι ότι όλα σχεδόν τα παιχνίδια αυτά έχουν αγορασθεί με τα αυθεντικά ρούχα της εποχής τους.

Κουκλοθέατρο - Μαρionέττες

Το θεατρικό αυτό παιχνίδι που συνδυάζει και άλλες τέχνες, όπως τον λόγο, την μμητική, το τραγούδι, την γλυπτική και την ζωγραφική, θεωρείται περισσότερο μία δημιουργική σύμπραξη πολλών, ένα ομαδικό παιδαγωγικό παιχνίδι, του οποίου οι ρίζες απλώνονται σε όλο τον κόσμο, διαφοροποιώντας τους χαρακτήρες ανάλογα με τις συνήθειες του κάθε τόπου.

Στην Ευρώπη ξεκίνησε από το μμοθέατρο των αρχαίων Ελληνικών και Ρωμαϊκών χρόνων, με χαρακτήρες αυτούς που πρωτοεμφανίστηκαν στην Ατελλάνικη φάρσα, όπως ο Μπούκος ο χαζός και κωμικός υπηρέτης, ο Μάκος ο Χαζοχωριάτης, ο πονηρός καμπούρης Ντοσένους, ο Πάππους ο ξεκουιάρης και ο παρδαλός Καταστολάριος, ο ενδυματολογικός πρόδρομος του Αρλεκίνου. Οι χαρακτήρες αυτοί διαφοροποιήθηκαν ανά τους αιώνες από τόσο σε τόπο, έπαιξαν λαϊκούς παραδοσιακούς μύθους, θρησκευτικά εκκλησιαστικά μυστήρια, άλλαξαν, σταθεροποιήθηκαν στην Commedia del Arte σαν Πουλτσινέλλος και Πουλτσινέλλα (Polichinelle) και από εκεί απλώθηκαν σε όλη την Ευρώπη, στην Γαλλία σαν Guignol, στην Γερμανία σαν Kasperl στην Ελλάδα σαν Πασχάλης ενώ προστέθηκαν ο Φασουλής και ο Περικλέτος και στην Αγγλία σαν Punch & Judy.

Στην συλλογή υπάρχει ένα εντυπωσιακό αγγλικό θέατρο των αρχών του 19ου αιώνα και οι χαρακτήρες του Punch & Judy σε μια ξύλινη κατασκευή του 19ου αιώνα. Υπάρχει και μία κούκλα του Κοιντσιώτη, καθώς και μία μεγάλη σειρά από το θέατρο του Πασχάλη από τον Γιώργο Λεδάκη και τον γλύπτη Βρούτο.

Υπάρχει και ένα μεγάλο μέρος από τη δουλειά του καραγκιοζοπαίχτη Παύλου Επτανήσιου, με τις φιγούρες, πολλά εξαρτήματα και μαγνητοφωνημένες παραστάσεις από τον ίδιο.

Οικοδομές, έπιπλα και accessories της κούκλας

Η συλλογή συνοδεύεται με οικήματα 19ου και 20ου αιώνα, κουκλόσπιτα, μπακάλικά, σταθμούς τραινών, καθώς και έπιπλα για κουκλόσπιτα και έπιπλα και accessories για μεγάλες κούκλες.

Υπάρχει μία μεγάλη συλλογή από ρούχα για κούκλες του 19ου και 20ου αιώνα, καθώς και σκεύη, απαραίτητα αντικείμενα για μία ολοκληρωμένη συλλογή.

Βιβλία

Υπάρχουν έντυπα και αρχειακό υλικό που έχουν σχέση με το παιδί. Ρούχα και γενικά ό,τι αφορά το παιδί, ιδιαίτερα το κορίτσι των αρχών του αιώνα, για το οποίο ειδικά συγκεντρώνω υλικό από τη στιγμή που γεννιέται (έθιμα, δοξασίες, αντικείμενα καθημερινής χρήσης), μέχρι τον γάμο.

Υπάρχει και μια αξιόλογη μικρή βιβλιοθήκη που αποτελείται από Ελληνικά και ξένα παιδικά βιβλία, παραμύθια, λογοτεχνικού και εκπαιδευτικού περιεχομένου, της οποίας το ενδιαφέρον επικεντρώνεται σε βιβλία που αφορούν το παιχνίδι, Ελληνικό και ξένο, ιδιαίτερα μελέτες του 19ου και 20ου αιώνα.

Ελληνικά παιχνίδια Λαϊκά και Αστικά

Το ένα μέρος της συλλογής των Ελληνικών παιχνιδιών αποτελείται από τα λαϊκά παιχνίδια που κατασκευάζονταν από υλικά, τα οποία μάζευαν τα παιδιά εκείνη την στιγμή απ' τον δρόμο, το δάσος, το ποτάμι, όπως το ξύλο, τον πηλό, το χώμα, το άχυρο, ή από υλικά του νοικοκυριού, όπως τα κουρέλια, το ψωμί, το χαρτί, τα κουμπιά, τα καρφιά, τα κουτιά απο κονσέρβες, τις πινέζες, τους φελλούς, τις κουβαρίστρες, τα μανταλάκια και το σπάγγο.

Το κορίτσι είχε την "κουτσούνα" του, την πρώτη πάνινη κούκλα, έφτιαχνε έναν αργαλειό ή κάποιο τσουκαλάκι για να υφαίνει και να μαγειρεύει όπως η μητέρα του και το αγόρι είχε την "γουμάρα" ένα συμβολικό άλογο από κλαδιά δένδρου. Έφτιαχνε επίσης ένα άροτρο ή ένα άλογο, για να οργώνει και να καθαλικοεύει, όπως ο πατέρας του. Συγχρόνως υπάρχουν και παιχνίδια ομαδικά, που θα έπαιζαν με τους συμπαίκτες τους.

Το δεύτερο μέρος αποτελείται από χειροποίητα βιοτεχνικά παιχνίδια τα οποία φτιάχνονταν από διάφορα υλικά: ξύλο, πεπιεσμένο χαρτί, τσίγκο, από λαϊκούς τεχνίτες, μερικά τον 19ο και άλλα τον 20ο αιώνα, κυρίως στην δεκαετία του 1940.

Μαρία Αργυριάδη

THE COLLECTION OF MARIA ARGYRIADIS

In 1985 I mentioned to Jane Coleman that we were going to Greece for our holidays. She urged me to visit Maria Argyriadis and gave me her telephone number.

A recommendation from someone as knowledgeable and respected in the doll world as Jane Coleman must mean the collection is worth seeing but it was still a marvellous surprise to encounter this varied and fine collection.

To amass a group of dolls and toys as varied and fine as the Argyriadis collection it would take many years. The nationalities tend to be European and the dates span two hundred years.

There are fine examples of English turned wooden dolls from the 18th Century, notably with an important provenance: Marianne Bodmer's doll collection was famous; the sale of her dolls at Sotheby's was probably the finest doll collection to be offered for sale at auction. Maria's early wooden dolls come from this sale and represent 18th Century dolls in their original fine silks and satins. Very few doll collections boast more than one early wooden doll and it is extremely hard to find them in such excellent condition and in their original clothes.

Notable also are the early 19th Century Papier-mâché dolls with elaborate hairstyles and Greek clothing, one in a dress from Corfu, another with a thin layer of wax covering the papier-mâché head and in regional Greek dress. There is a particularly well preserved papier-mâché doll in the original box filled with paper flowers; these pieces are now very hard to find.

Later dolls of the mid to late 19th Century are well represented, French bisque bébés by such firms as Steiner, Gaultier and Jumeau, Bru or S.F.B.J., some with their travelling trunks containing changes of clothing. There is an Autoperipatetikos Doll and a Marotte, walking dolls by Simon and Halbig and a Steiner "Premier Pas".

German bisque dolls are also well represented, namely by well known firms such as Simon and Halbig, a three-faced doll by Carl Bergner, J. D. Kestner, a beautiful Kämmer and Reinhardt 117 mould "Mein Liebling" and a 114 mould "Hans" or "Gretchen"; an Armand Marseille "Googly".

20th Century dolls are also represented, cloth and felt dolls by the Italian firm of Lenci and the German firm of Käthe Kruse.

French 1920's and 1930's cloth "boudoir" dolls with long elegant legs.

For male visitors who may not be so interested in the dolls there is a fine Punch and Judy Puppet group of hand puppets from the mid 19th Century, their papier-mâché heads well modelled and painted. There are automata which amuse such as the mother with her baby in bed, sitting up cradling the baby and then falling back against the pillows while music is played.

Trains, mechanical tin toys from the 19th and 20th Century by Lehmann, Martin, Bing, Carette, Schuco and Märklin; two grocer's shops and sets of soldiers including three sets of Greek revolutionaries. A Kaleidoscope with lantern slides, decorative scraps, instructional and educational games, optical toys including a Nürnberg Peepshow; dolls' furniture, clothes and accessories.

It is clear that any visitor, male or female, young or old, will greatly enjoy the wonderful variety of toys and childhood playthings in the collection to be seen at the museum. It is indeed a fine collection and a generous gift.

Bunny Campione
December 1991

Bunny Campione is Sotheby's Consultant on Dolls and Automata.

ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΑ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑΤΑ ΣΤΗ ΛΑΟΓΡΑΦΙΚΗ ΣΥΛΛΟΓΗ ΤΟΥ ΜΟΥΣΕΙΟΥ ΜΠΕΝΑΚΗ

Το Μουσείο Μπενάκη δεν είναι ένα λαογραφικό μουσείο. Στις συλλογές του περιλαμβάνονται αντικείμενα που χρονολογούνται από την εποχή του χαλκού έως τις μέρες μας και συνθέτουν την ιστορική διαδρομή του ελληνικού πολιτισμού.

Παράλληλα διαθέτει αξιόλογη Ισλαμική συλλογή καθώς και συλλογή κινέζικης κεραμουργίας και σινοϊαπωνικής τέχνης.

Ο ιδρυτής του, ο Αντώνης Μπενάκης, συγκέντρωσε το υλικό του με γνώση και ευαισθησία στην Αίγυπτο, στην αρχή, όπου ζούσε, αλλά και στις ευρωπαϊκές αγορές και την Αθήνα, αργότερα. Πρωταρχικός του στόχος δεν ήταν να δημιουργήσει μουσείο.

Εξετάζοντας κάποιος τις πληροφορίες που μας δίνουν τα ευρήματα του Μουσείου Μπενάκη και τα δικαιολογητικά των αντικειμένων, θα παρατηρήσει ότι για πρώτη φορά αγοράζει από την Αλεξάνδρεια το 1912 πολλά Ελληνικά κεντήματα της Μικράς Ασίας, το 1920 κεραμικά της Μικράς Ασίας και μια κασέλα, το 1921 πάλι κεντήματα και ανάμεσά τους βελούδα της Προύσας. Το 1926 αγοράζει ένα κέντημα Λευκάδος, το 1927 2 φορεσιές, το 1928, 9 φορεσιές, το 1930, 17 φορεσιές και πάρα πολλά ιστορικά κειμήλια.

Εκείνη λοιπόν την περίοδο φαίνεται πως έχει ωριμάσει πια η ιδέα του να δημιουργήσει μουσείο. Στις 22 Απριλίου 1931 εγκαινιάζεται το Μουσείο Μπενάκη στο σπίτι της οικογένειας Μπενάκη "το οποίο σκοπόν έχει την ανάπτυξην και προαγωγήν του καλλιτεχνικού αισθητηρίου και των ιστορικών γνώσεων 1) δια της εν αυτώ συγκεντρώσεως και εκθέσεως αντικειμένων αρχαιολογικής, καλλιτεχνικής και λαογραφικής αξίας ή εχόντων σχέσιν με την εθνικήν ημών Ιστορίαν, προερχομένων εκ των κατά την ίδρυσιν αυτού δωρηθησομένων συλλογών της οικογενείας Μπενάκη, ως και των υστέρως δια δωρεών ή αγοράς περιελευσομένων αυτώ 2) δια του καταρτισμού ειδικής βιβλιοθήκης προς μελέτην της ιστορίας και της τέχνης των εν τω Μουσείω "συγκεντρωμένων αντικειμένων" όπως αναφέρει ο ιδρυτικός νόμος του Μουσείου. "Ο ζωηρότερος και παλαιότερος πόθος μου όπως ίδω τας συλλογάς μου, προδόν προσπαθειών μιας τριακονταετίας, περιερχομένας εις το Έθνος δια να συντείνουν εις την καλλιτεχνικήν μόρφωσιν ευρυτέρου Κοινού, εκπληρούται σήμερον" εκφωνεί εις τον λόγο των εγκαινίων ο ιδρυτής. Και λίγο αργότερα ανακοινώνεται στον τύπο ότι το μουσείο θα ανοίξει στο κοινό στις 15 Ιουνίου του 1931 και ότι θα υπάρχει δωρεάν είσοδος για το κοινό εκάστην Δευτέρα. "Προς αποφυγήν συνωστισμού και επί τω σκοπώ ανετωτέρας του μουσει-

ου επισκέψεως υπό του κοινού κατά την ημέραν της δωρεάν εισόδου, δεν θα επιτρέπεται η σύγχρονος εν τω μουσειώ παραμονή περισσοτέρων των εκατόν προσώπων. Επιτρέπεται η δωρεάν είσοδος εις μαθητάς, σπουδαστάς του Πολυτεχνείου και φοιτητάς, σντεταγμένους και επισκεπτομένους το Μουσείον συνοδεία των καθηγητών των, υπό τον όρον όπως προηγήται συνεννόησις των σχολών μετά της Διευθύνσεως του Μουσείου επί της ώρας και του τρόπου της τοιαύτης επισκέψεως."

Σύντομα τυπώνεται οδηγός του μουσείου και ανακοινώνεται ο εσωτερικός κανονισμός. "Επιτρέπεται η δωρεάν είσοδος εις μαθητάς, σπουδαστάς και φοιτητάς... δεν επιτρέπεται η εις το Μουσείον είσοδος παιδών κάτω των δέκα ετών".

Αμέσως μετά την ίδρυση του μουσείου τα αντικείμενα προστίθενται με πολύ γρήγορο ρυθμό τόσο με αγορές όσο και με δωρεές. Μεγαλύτερη σημασία δίνεται στη συγκέντρωση παραδοσιακών φορεσιών και αυτό γιατί προγραμματίζεται η έκδοση ενός λευκώματος. Με τη βοήθεια γνωστών και φίλων προσπαθεί ο Αντώνης Μπενάκης να συμπληρώσει την ήδη υπάρχουσα σειρά. "Μη λησμονείς, γράφει, ότι ενδιαφέρομαι κατ' αρχήν δι' οιαδήποτε ενδυμασίαν, την οποίαν δεν έχομεν ήδη εις το μουσείον...πρέπει όμως να είναι πλήρης." "...είναι επείγουσα ανάγκη να συμπληρώσωμεν την ενδυμασίαν αυτήν δια να ετοιμασθή το ταχύτερον η εκτέλεσίς της από τον ζωγράφον..." ή αλλού "εφθάσαμεν εις το απροχώρητον με το ζήτημα των ενδυμασιών της Δωδεκανήσου διότι, εκτός του φορέματος της Αστυπάλαιας δεν έχομεν κανένα άλλο συμπληρωμένον"...και αλλού "μας είναι δε απαραίτητον να ευρεθούν γυναίκες γνωρίζουσαι ακριβώς τον τρόπον κατά τον οποίον φέρεται εκάστη ενδυμασία." Το 1948 εκδίδεται ο πρώτος τόμος του λευκώματος με κείμενα της Αγγελικής Χατζημιχάλη και πίνακες του Spörling. "Ο απώτερος σκοπός της παρούσης εκδόσεως υπήρξεν η εις ευρύτερους κύκλους γνωριμία των θησαυρών του κλάδου αυτού της Ελληνικής Λαϊκής Τέχνης και η δι αυτής αναζωπύρωσις του ενδιαφέροντος και της αγάπης προς την πάτριον περιβολήν, της οποίας όχι μόνον η ρήσις βαίνει συνεχώς μειουμένη, αλλά και αυτά ταύτα τα δείγματα οσημέραι καταστρέφοντεκ τε των πολεμικών περιπετειών της χώρας και εξ αγνοίας ή ελλείψεως ενδιαφέροντος των κατόχων αυτών."

Το 1954 ο Αντώνης Μπενάκης πεθαίνει έχοντας αφήσει το μουσείο του κληροδότημα στο κράτος. Η δραστηριότητα του Ιδρύματος συνεχίζεται με έντονο εκπαιδευτικό χαρακτήρα, όπως το ήθελε ο ιδρυτής του.

Ομιλίες διοργανώνονται στις συλλογές του μουσείου με διαπρεπείς ομιλητές.

Ο Γιάννης Τσαρούχης στη συλλογή εθνικών ενδυμασιών, η Αγγελική Χατζημιχάλη στη συλλογή ασημικών λαϊκής τέχνης, ο καθηγητής κ. Λουκάτος στα ξυλόγλυπτα και τα πήλινα, όπως διαβάζουμε στα προγράμματα. Το 1957 δημιουργείται το Σωματείο των Φίλων του Μουσείου Μπενάκη, που και αυτό, συμβάλλοντας στην όλη προσπάθεια διοργανώνει για μαθητές διαγωνισμούς εκθέσεων και ζωγραφικής με θέματα σχετικά με την λαογραφική συλλογή του μουσείου.

Ειδικά το τμήμα του Νεότερου Ελληνισμού αποκτάει μια άλλη διάσταση μετά το 1973. Πολλά αντικείμενα αγοράζονται, πολύ περισσότερα δωρίζονται. Ανάμεσά τους για πρώτη φορά, αγροτικά εργαλεία. Στο Φωτογραφικό Αρχείο του Μουσείου, παράλληλα με τις φωτογραφίες Βυζαντινών και Μεταβυζαντινών Μνημείων, αρχίζουν να ταξινομούνται μαρτυρίες μιας πιο κοντινής εποχής. Παραδοσιακοί οικισμοί, σκηνές καθημερινής αστικής και αγροτικής ζωής, μοναδικά τεκμήρια ενός κόσμου που ψυχωραγούσε.

Τον Ιούνιο του 1976 πραγματοποιείται αναδιάρθρωση του εκθετικού χώρου του μουσείου. "Ο κεντρικός άξονας της νέας εκθετικής αντίληψης είναι η Ελλάδα μέσα στο ξετύλιγμα του χρόνου...", λέει ο από το 1973 Διευθυντής του Μουσείου κ. Άγγελος Δεληβορριάς, εμπνευστής της νέας αυτής μορφής του Μουσείου Μπενάκη. "Οι εποχές της αρχαιότητας και του Βυζαντίου, συνεχίζει, παρουσιάζονται περιληπτικά, ενδεικτικά μόνο, για να κινήσουν συγκριτικές διαδικασίες και να μας εξοικειώσουν με τις έννοιες του χρόνου. Αναλυτικά θα παρουσιαστεί ο Ελληνικός Πολιτισμός της εποχής της τουρκοκρατίας όταν, με τις καταβολές του παρελθόντος και τα σύγχρονα ρεύματα της Δύσης και της Ανατολής διαπλάθεται η τόσο λίγο ακόμα γνωστή φυσιογνωμία του νεότερου Ελληνισμού. Ο απώτερος στόχος των μετατροπών που έγιναν είναι καθαρά παιδευτικός, μια και το κέντρο του βάρους μετατοπίζεται ελαφρά από το έκθεμα σαν αξία καθ' εαυτήν στον άνθρωπο που το προσεγγίζει. Το μουσείο, δηλαδή, δεν είναι πια ένα είδος θησαυροφυλάκιου για τους μνημένους, αλλά τείνει να μετατραπεί σε μέσο που διευκολύνει όσο το δυνατόν το μύστη."

"Το Μουσείο Μπενάκη, ανανεωμένο, ξεκινάει την προσπάθεια να γίνει ένα μουσείο-σχολείο" γράφεται στον τύπο, "το Μουσείο Μπενάκη αλλάζει, γίνεται πιο οικείο", γίνεται πιο "δικό μας". Σε αυτή την ανανεωτική προσπάθεια δημιουργείται και το κυλικείο, στην τσάρα του μουσείου, που δεν απευθύνεται μόνο στους επισκέπτες, ενώ στο πωλητήριο αντίγραφα των συλλογών δημιουργούν μια νέα αισθητική αντίληψη στη σύγχρονη διακόσμηση.

Οι εκθέσεις διαδέχονται η μια την άλλη, τόσο στην Ελλάδα, όσο και στο εξωτερικό. Αντικείμενα του Μουσείου Μπενάκη ταξι-

Από την ζωή των εκπαιδευτικών προγραμμάτων για παιδιά.

δεύουν ανα τον κόσμο, ακολουθώντας μια ευρύτερη πολιτική του ιδρύματος για σύσφυξη των δεσμών των λαών μέσω της πολιτιστικής τους κληρονομιάς. Παράλληλα, πλήθος εκδόσεων κάνει γνωστό το υλικό του μουσείου στο ευρύτερο κοινό.

Το 1976 οργανώνεται από το Φωτογραφικό Αρχείο του Μουσείου η έκθεση "Παραδοσιακές καλλιέργειες". Φωτογραφίες εκτίθενται μαζί με αγροτικά εργαλεία ενώ ακούγεται παραδοσιακή μουσική. "Ήταν ένα ξάφνιασμα πρωτοβουλίας για το μουσείο αυτό, που οι πολυτελείς χώροι του μας έχουν συνηθίσει σε αισθητικές επιλογές θεμάτων και αντικειμένων" γράφει ο καθηγητής κ. Λουκάτος. "Βέβαια δεν έλλειψε κι από την "αγροτική" τώρα έκθεση η μουσειακή πολυτέλεια κι η αισθητική πλευρά προβολής (αντικείμενα, φωτογραφίες, μουσική), με την κάποια ωραιοποίηση του γεωργικού μόχθου. Δεν έχει όμως σημασία. Το καλό αποτέλεσμα επήλθε, και μάλιστα με περισσότερη επιβολή στις λαϊκές τάξεις που είχαν την ευκαιρία να εκτιμήσουν εκεί τα αυτοπεριφρονημένα έργα τους. (Πληροφορούμαι ότι στην αγορά των παραδοσιακών ειδών ανέβηκαν σε υπέρμετρες τιμές τ' αξινάρια, οι αδοκάνες και τ' αγροτικά σύνεργα, μόνο που τα καλόδειξε ένα μουσείο αστικού κύρους). Σκέφτομαι το καλό που έγινε με την έκθεση του μουσείου Μπενάκη, στον μαθητόκοσμο, όταν τον οδήγησαν να αντικρύσει τα έργα και τις ημέρες των αγροτών προπατέρων του, (που τώρα δεν τα βλέπει ούτε παραθερίζοντας, γιατί διημερεύει στις

πλαζ και πρόσεξε πώς ζυμώνεται το ψωμί, πώς παράγεται το κρασί, πώς βγαίνει το λάδι, αλλά και πώς χύνεται ο ιδρώτας για την ετοιμασία τους."

Μετά από σχετικό έγγραφο του μουσείου προς το Υπουργείο Παιδείας εστάλη εγκύκλιος στα σχολεία να επισκεφθούν την έκθεση "επειδή παρουσιάζει μεγάλο μορφωτικό ενδιαφέρον, στα πλαίσια των πολιτιστικών τους εκδηλώσεων και υπό τον όρον ότι δεν θα παραβλάπτεται η κανονική διεξαγωγή των μαθημάτων. 700 μαθητές επισκέφθηκαν την έκθεση και ξεναγήθηκαν, ενώ η έκθεση παρουσιάστηκε σε 5 τηλεοπτικές παιδικές εκπομπές.

Τα Χριστούγεννα του 1978, με την ευκαιρία του Παγκόσμιου έτους του παιδιού, οργανώθηκε στη Λαογραφική συλλογή του Μουσείου Μπενάκη εκπαιδευτικό πρόγραμμα για παιδιά Δημοτικού. Στόχος του η επαφή του παιδιού με το Μουσείο, η ανάπτυξη της παρατηρητικότητας και της κρίσης, η καλλιέργεια του καλλιτεχνικού αισθητηρίου και η δημιουργία. Στην πρώτη αυτή προσπάθεια πολύτιμη και ουσιαστική υπήρξε η βοήθεια του Σώματος Ελληνίδων Οδηγών, ιδιαίτερα στην επαφή με τα παιδιά. Η εμπειρία της Υπευθύνου του Φωτογραφικού Τμήματος του Μουσείου κ. Αιμιλίας Γερουλάνου, η οποία είχε και την πρωταρχική ιδέα της εφαρμογής του προγράμματος, έδωσε τη δυνατότητα να ξεπεραστούν πολλά προβλήματα και να επιτύχουν οι στόχοι.

Από το 1979 άρχισαν να λειτουργούν στο Μουσείο Μπενάκη εκπαιδευτικά προγράμματα για παιδιά. Ήταν κάτι που για πρώτη φορά συνέβαινε στην Ελλάδα. Αρχίσαμε να συγκεντρώνουμε υλικό από αντίστοιχα προγράμματα μουσείων του εξωτερικού, να τα μελετούμε και να προσπαθούμε να τα εφαρμόσουμε με βάση την ελληνική πραγματικότητα. Με τη χρήση οπτικοακουστικών μέσων και φυλλαδίων τα παιδιά επισκέπτονταν το μουσείο με έναν εντελώς διαφορετικό τρόπο.

Τα προγράμματα λειτουργούσαν περιοδικά, μια και η απασχόλησή μας συγχρόνως στο φωτογραφικό αρχείο και στα προγράμματα δεν μας επέτρεπε πάντα να μπορούμε να ανταποκριθούμε και στα δύο καθήκοντα. Κατά καιρούς χρησιμοποιήσαμε εξωμουσιακά άτομα για την παρουσίασή τους. Το 1981 το μουσείο αποφάσισε να ιδρύσει μεν τμήμα Εκπαιδευτικών προγραμμάτων, αλλά χωρίς να υπάρχει η δυνατότητα πρόσληψης προσωπικού. Προσπαθώντας η επαφή των παιδιών με το μουσείο να είναι συνεχής πραγματοποιήσαμε διάφορες εκδόσεις. Ειδικά για την Λαογραφική συλλογή κυκλοφόρησαν φάκελλος "χρωματίζω τις κάρτες μου" με σχέδια από αντικείμενα του μουσείου για να χρωματίζουν τα παιδιά, παιδικός οδηγός με τίτλο "Λαϊκή Τέχνη", puzzle και για

ενήλικες, τρία βιβλία με "Σχέδια από ελληνικά κεντήματα" για να εκλείψουν τα ξενοφέρτα θέματα που κατέκλυζαν την νεοελληνική αγορά.

Παράλληλα τυπώθηκε εποπτικό υλικό με διαφάνειες και επεξηγηματικά κείμενα για την παραδοσιακή τέχνη που παρουσιάστηκε από το Σώμα Ελληνίδων Οδηγών σε 75 επαρχιακά μουσεία, με βάση το πρόγραμμα του μουσείου.

Από το 1985 και μετά το Τμήμα Εκπαιδευτικών Προγραμμάτων του Μουσείου Μπενάκη λειτουργεί πλέον ως ανεξάρτητο τμήμα και ακολουθεί την προσωπική του πορεία. Τα εκπαιδευτικά προγράμματα επεκτείνονται σε όλες τις συλλογές του Μουσείου και απευθύνονται σε παιδιά ηλικίας από 4 - 17 χρονών. Εθελοντικό προσωπικό εκπαιδεύεται για την παρουσίαση των προγραμμάτων, ενώ σύγχρονες παιδαγωγικές μέθοδοι εφαρμόζονται. Οι εμπυχωτές, αυτοί που δίνουν ψυχή στα αντικείμενα, βοηθούν το παιδί όχι μόνο να αποκτήσει γνώσεις αλλά και το ενθαρρύνουν, το προτρέπουν, χωρίς να επεμβαίνουν, παρά μόνο για να το ενισχύσουν. Ακολουθώντας ενεργό παιδαγωγική ξυπνούν το ενδιαφέρον του παιδιού αφήνοντάς το να εκφραστεί μπροστά στα αντικείμενα και να προβληματιστεί.

Πριν από μερικά χρόνια οι επισκέψεις στα μουσεία ήταν αποκλειστικό προνόμιο των ανώτερων κοινωνικά και οικονομικά τάξεων. Σήμερα, το σχολείο είναι ένας βασικός παράγοντας που μπορεί να αλλάξει την υπάρχουσα κατάσταση. Μπορεί να συντελέσει στον εκδημοκρατισμό της κοινωνίας με την προσφορά ίσων για όλους ευκαιριών. Αν το σχολείο οδηγήσει το παιδί στο μουσείο, είναι βέβαιο πως το παιδί, σαν μέλος μιας μικρότερης κοινωνικής ομάδας, της οικογένειας, θα οδηγήσει, σαν μεσολαβητής την οικογένεια στο μουσείο. Αν κάποιος μάθει το δρόμο για το μουσείο από την παιδική του ηλικία, θα επανέρχεται σε αυτό σε όλη του τη ζωή. Με αυτό το σκεπτικό δόθηκε προτεραιότητα στις επισκέψεις των σχολικών ομάδων στο μουσείο. Στις επισκέψεις, όμως, που δεν περιορίζονται σε μια σχολική εκδρομή ούτε όμως που επεκτείνονται σε μια συνεχή απarıθμηση πληροφοριών, γεγονότων και κοσμητικών επιθέτων.

Στα μουσεία, σήμερα, δεν είναι πια αρκετό να εκτιθενται τα αντικείμενα, να συνοδεύονται από κατατοπιστικές πινακίδες και ο ειδικός να εξηγεί απarıθμώντας χρονολογίες, ονόματα και όρους. Θα πρέπει ο επισκέπτης και κυρίως το παιδί, να μην μένει ένας απλός θεατής, ένας παθητικός δέκτης, αλλά να επικοινωνεί με τα εκθέματα και μέσα από αυτά με την εποχή τους, με τον φυσικό τους χώρο, με τον καλλιτέχνη που τα δημιούργησε, αν πρόκειται για έργα τέχνης, με τον άνθρωπο που τα χρησιμοποίησε στην κα-

θημερινή του ζωή, χωρίς ο ίδιος να τους δίνει τη σημασία ενός έργου τέχνης. Το μουσείο θα πρέπει πια να χρησιμοποιηθεί τόσο σαν χώρος αποθήκευσης και εμπέδωσης γνώσεων όσο και σαν χώρος διασκέδασης, ανάπτυξης της ευαισθησίας, της φαντασίας και της δημιουργικότητας.

Τα εκπαιδευτικά προγράμματα του Μουσείου Μπενάκη απευθύνονται σε κάθε ηλικία ανάλογα με τα ιδιαίτερα χαρακτηριστικά της. Τα παιδιά όχι μόνο έρχονται σε επαφή με τον παραδοσιακό πολιτισμό αλλά και τον βιώνουν.

Τα άψυχα αντικείμενα μέσα στις βιτρίνες ζωντανεύουν. Οι ακίνητες κούκλες με τις παραδοσιακές φορεσιές αποκτούν όνομα και μπορούν και μιλάνε.

Αν μπορούσε να σου μιλήσει αυτό το Ελληνόπουλο τι θα ήθελες να το ρωτήσεις; Τι νομίζεις πως θα σου απαντούσε; Τα παιδιά ντύνονται με παραδοσιακές φορεσιές ή τις ζωγραφίζουν. Ταξιδεύουν με φανταστικά καράβια και δραματοποιούν. Ένας ολόκληρος κόσμος απλώνεται μπροστά τους με μυρωδιές από τα καμένα ξύλα στο τζάκι και το ψωμί που ψήνεται στο φούρνο και με ήχους που φτάνουν μέσα από το μισόκλειστο παράθυρο του σπιτιού. Φτιάχνουν μόνα τους παραμύθια με όλα τα αντικείμενα που υπάρχουν γύρω τους. Τα κανάτια, η κούνια του μωρού, οι κασέλες, οι φορεσιές παίρνουν τη θέση τους σε αυτό το φανταστικό παιχνίδι της παράδοσης που ζωντανεύει και ζει μέσα στα ευτυχημένα μάτια των μικρών παιδιών. Στις πιο μεγάλες ηλικίες η φαντασία γίνεται προβληματισμός. Τριγυρίζοντας στις αίθουσες του μουσείου απαντούν στις ερωτήσεις που τους δίνονται μέσα σε φυλλάδια και παρατηρούν έμεσα, συγκρίνουν, υποθέτουν, γενικεύουν, εκφράζουν τα συναισθήματά τους και δημιουργούν.

Τα παιδιά και οι εκπαιδευτικοί έρχονται προετοιμασμένοι στο μουσείο με ένα δανειστικό υλικό που τους στέλνετε 15 μέρες πριν από την προγραμματισμένη επίσκεψη. Περιλαμβάνει διαφάνειες που συνοδεύονται από επεξηγηματικά κείμενα, πληροφορίες για το τι πρόκειται να παρακολουθήσουν, οδηγίες, καθώς και προτάσεις για το πως θα πρέπει να προετοιμάσουν την επίσκεψη και τι θα μπορούσαν να κάνουν μετά από αυτήν πάλι στο σχολείο.

Είναι όμως φανερό πως τα εκπαιδευτικά προγράμματα δεν μπορεί παρά να είναι πάντα ανεπαρκή, ιδίως όταν το μουσείο δέχεται πολύ μεγάλο αριθμό σχολικών ομάδων. Προσπαθώντας να αντιμετωπίσουμε το πρόβλημα της αθρόας συρροής των σχολείων εφαρμόσαμε τις ελεύθερες επισκέψεις με ευθύνη των ίδιων των εκπαιδευτικών. Τους στέλνεται πάλι δανειστικό υλικό προετοιμασίας 15 μέρες πριν την επίσκεψη που περιλαμβάνει διαφάνειες και επεξηγηματικά κείμενα, ένα βιβλίο σχετικό με τις συλλογές του

Παιχνίδια και έντυπα των εκπαιδευτικών προγραμμάτων.

μουσείου, οδηγίες για καλύτερη εκμετάλλευση του εκθεσιακού υλικού, καθώς και προτάσεις για μια νέα παιδαγωγική αντιμετώπιση των μουσειακών δεδομένων. Παράλληλα καλούνται οι εκπαιδευτικοί στο μουσείο, όπου ξεναγούνται και γνωρίζουν τους σύγχρονους τρόπους παρουσίασης των εκθεμάτων πριν συνοδεύσουν την ομάδα τους στο μουσείο. Δανειστική βιβλιοθήκη λειτουργεί και για όσους ενδιαφέρονται να ενημερωθούν περισσότερο για κάποιο ειδικό θέμα ή για να δουλέψουν με την ομάδα τους στο σχολείο μετά την επίσκεψη.

Για την χρήση των σχολείων έχουν δημιουργηθεί και μουσειοσκευές που δεν έχουν βέβαια στόχο να αντικαταστήσουν την μοναδική εμπειρία της άμεσης επαφής με το έκθεμα αλλά να επισημάνουν κάποια ιδιαίτερα θέματα ή να δώσουν τη δυνατότητα στους εκπαιδευτικούς να δουλέψουν στο οικείο περιβάλλον των παιδιών, το σχολείο και σε χρόνο που εκείνους εξυπηρετεί.

"Οι Ελληνικοί παραδοσιακοί κεφαλόδεσμοι", μια από τις μουσειοσκευές, ταξιδεύει από σχολείο σε σχολείο και δίνει την ευκαιρία στα παιδιά, με απλά υλικά, να δημιουργήσουν τα δικά τους κεφαλόδεσμα. Περιλαμβάνει διαφάνειες και κείμενα, δείγματα κεφαλόδεσμων, παλιές φωτογραφίες και παιχνίδια. Η μουσειοσκευή

αυτή παρουσιάστηκε τόσο σε επαρχιακά σχολεία της Ελλάδας όσο και σε άλλα ευρωπαϊκά κράτη σε μια προσπάθεια να έρθουν σε επαφή και άλλες χώρες με την παραδοσιακή μας φυσιογνωμία.

"Τα ελληνικά λαϊκά παιχνίδια" είναι μια άλλη μουσειοσκευή ιδιαίτερα αγαπητή στα παιδιά. Τους δίνει την ευκαιρία να γνωρίσουν τα ελληνικά παιχνίδια και τη δυνατότητα να φτιάξουν και αυτά με τα ίδια απλά υλικά, όπως λίγα χρόνια πριν οι παπούδες και οι γιαγιάδες τους, τις πάνινες κούκλες, τα τόπια και τα αμαξάκια τους.

Παράλληλα διοργανώνονται από το τμήμα τα Σάββατα μαθήματα ζωγραφικής για παιδιά, υφαντικής, κατασκευής ενός παραδοσιακού χωριού από απλά υλικά κ.α.

Λειτουργούν προγράμματα για άτομα με ειδικές ανάγκες και το τμήμα συμμετέχει σε σεμινάρια με θέμα "Σχολείο - Μουσείο", που διοργανώνονται από το Ιcom και το Υπουργείο Παιδείας και απευθύνονται στους εκπαιδευτικούς της επαρχίας.

Ένα ζωντανό μουσείο δεν μπορεί να μένει πια στο περιθώριο σαν θησαυροφυλάκιο μόνο ιστορικής μνήμης. Πρέπει να έχει μια διαρκή παρουσία. Να είναι επίκαιρο και να ανανεώνεται συνεχώς. Οι σχολικές διακοπές των Χριστουγέννων και του Πάσχα δίνουν μια μοναδική ευκαιρία τα έθιμα του τόπου να μη μένουν μόνο στα σχετικά βιβλία αλλά να αναβιώνουν και έτσι να επιβιώνουν. Ειδικές εκδηλώσεις διοργανώνονται από το Μουσείο Μπενάκη με θέματα εμπνευσμένα από την παράδοση. Οι Καλλικαντζαροι, τα ζωτικά αυτά όντα ζωντανεύουν μέσα στους χώρους του μουσείου. Τα παιδιά μαθαίνουν γι αυτούς, φτιάχνουν τις στολές τους και δραματοποιούν. Πλάθουν χριστόψωμο και το κεντούν, φτιάχνουν χριστουγεννιάτικα καράβια, μαθαίνουν κάλαντα, ακούν παραμύθια, κατασκευάζουν τις κούκλες τους και παίζουν κουκλοθέατρο.

Αυτό το Πάσχα ας είναι διαφορετικό από τα άλλα. Γνώρισε τά έθιμα του τόπου σου. Φτιάξε ότι έφτιαχναν παιδιά πριν από σένα, τους λέει η πρόσκληση για τις εκδηλώσεις.

Και φτιάχνουν τα δικά τους Βάγια για να πάνε στην εκκλησία την Κυριακή των Βαΐων, τον Λάζαρο για να πούνε κάλαντα του Λαζάρου, τις ψωμένιες κούκλες - τις κουτσούνες - και τις στολισμένες με χρυσόχαρτα και κορδέλες λαμπάδες.

Και για κάθε εκδήλωση γίνεται και ένα μικρό φυλλάδιο με συγκεντρωμένα τα έθιμα. Ένα τέτοιο φυλλάδιο έκανε γνωστά τα πασχαλιάτικα έθιμα της Μακεδονίας. Ακόμα και το πρόβλημα της οικολογικής καταστροφής δε μπορεί να αφήνει αδιάφορο ένα μουσείο που θέλει να είναι ζωντανό. "Ο φίλος μου το δέντρο". Θέμα τόσο επίκαιρο και τόσο σημαντικό.

Έχει φοβερή δύναμη ένα μουσείο στα χέρια του, και μπορεί πολλές φορές να καταφέρει και το ακατόρθωτο. Μια απλή χαρτο-

κοπτική κάνει γνωστή στα παιδιά τη φορεσιά μιας περιοχής της Μακεδονίας και όταν οι εκδόσεις κυκλοφορούν μεταφρασμένες και σε άλλες γλώσσες τα μηνύματα φτάνουν πολύ μακριά. Αυτές οι μάσκες που αναπαραστούν παραδοσιακούς κεφαλόδεσμους έχουν ταξιδέψει, αγορασμένες από τους ξένους επισκέπτες, σε άλλα μέρη, μάρτυρες μιας διαρκούς παρουσίας της Ελλάδας στον κόσμο. Το ίδιο και αυτά τα μικρά σημειωματάρια.

Η παράδοση θα ζήσει αν δεν την αφήσουμε να πεθάνει. Οι παραδοσιακοί τεχνίτες λιγοστεύουν και οι τεχνικές ψυχορραγούν. Εδώ και μερικά χρόνια διοργανώνονται από το Τμήμα Εκπαιδευτικών Προγραμμάτων μαθήματα για ενήλικες με θέμα την τεχνική της φορητής εικόνας και την κατασκευή κοσμημάτων. Μέσα στους χώρους του μουσείου, δίπλα στα εκθέματα, λειτουργούν εργαστήρια που εφαρμόζουν τις παλιές τεχνικές. Αρχάριοι αλλά και τεχνίτες εμπνέονται από την ελληνική τέχνη και μαθαίνουν από ειδικούς τους παραδοσιακούς τρόπους κατασκευής.

Το Μουσείο Μπενάκη αυτή τη στιγμή βρίσκεται σε ένα οριακό σημείο. Η λειτουργία του θα ανασταλεί για μερικά χρόνια. Σε λίγους μήνες θα κλείσει. Το μουσείο της ιστορικής διαδρομής του Ελληνισμού ορθώνεται πλάι στο παλιό κτίριο που ασφυκτιά από το πλήθος των αντικειμένων. Ένα καινούριο μουσείο θα δημιουργηθεί με όλες τις σύγχρονες μουσειακές προδιαγραφές. Χώροι εκθέσεων με γνωστική και αισθητική παρουσίαση των αντικειμένων, αίθουσες διαλέξεων, εργαστήρια, βιβλιοθήκες, κέντρα τεκμηρίωσης. Όχι πια ένα απλό μουσείο, αλλά ένα πολιτιστικό κέντρο. Πότε ακριβώς θα επαναλειτουργήσει είναι άγνωστο. Τα οικονομικά προβλήματα είναι συμφυή στα ιδιωτικά ιδρύματα, ακόμα και αν είναι κληροδοτημένα στο κράτος.

Όμως θα επαναλειτουργήσει.

Σε λίγες μέρες θα επιστρέψουν τα αντικείμενα που έστειλε αντιπροσωπεύοντας την Ελλάδα στο Μέγχελεν του Βελγίου σε μια έκθεση διοργανωμένη από την Ευρωπαϊκή κοινότητα με θέμα το παιχνίδι.

Είναι η αρχή μιας καινούριας πραγματικότητας που δεν μας τρομάζει. Σε αυτή την ενωμένη Ευρώπη που θα μας ανατείλει ο καθένας μας μπορεί να καταθέσει τα προσωπικά του πολιτισμικά στοιχεία και να γνωρίσει των άλλων. Χρειαζόμαστε την τράπεζα δεδομένων, χρειαζόμαστε την τράπεζα, θα λέγαμε, των εποπτικών μέσων, χρειαζόμαστε τις ανταλλαγές απόψεων αλλά και του έμφυχου δυναμικού.

Χρειαζόμαστε να ξέρουμε πως δεν είμαστε μόνοι σ' αυτό τον σκληρό αγώνα για την επιβίωση της πολιτισμικής μας ταυτότητας. Όλοι τις ίδιες ανησυχίες έχουμε.

Όσο περισσότερο και σωστά δουλέψει ο καθένας από μας στην χώρα του για μια διαρκή και ζωντανή παρουσία των λαογραφικών μουσείων τόσο λιγότερο έχουμε φόβο να αλλοτριωθούμε από την ένωση. Είμαστε υποχρεωμένοι να παραδώσουμε ό,τι και όπως το παραλάβαμε, στις επόμενες γενιές, γιατί δεν μας ανήκει. Εμείς είμαστε οι ενδιάμεσοι.

Ενωμένη Ευρώπη. Οι ηγεσίες της Ευρωπαϊκής Κοινότητας θα πρέπει πια να αντιληφθούν το ρόλο που καλούνται να διαδραματίσουν τα λαογραφικά μουσεία σήμερα και να τα βοηθήσουν με επιχορηγήσεις και προγράμματα και όσο πιο γρήγορα τους φτάσει αυτό το μήνυμα μέσα από αυτή τη συνάντησή μας, τόσο η Ενωμένη Ευρώπη θα είναι ένα μίγμα των κρατών - εταίρων, που καθένας από αυτούς θα διατηρεί τα ιδιαίτερα χαρακτηριστικά του και όχι μια χημική ένωση.

Νίκη Ψαρράκη - Μπελεσιώτη
Υπεύθυνη
του Τμήματος
Εκπαιδευτικών Προγραμμάτων
του Μουσείου Μπενάκη

Ανακοίνωση στην Α' συνάντηση Λαογραφικών μουσείων των χωρών της Ευρωπαϊκής Κοινότητας που διοργανώθηκε στην Αθήνα από την Ελληνική Εταιρεία Λαογραφικής Μουσειολογίας, στις 1-15 Οκτωβρίου, με θέμα: "Ο ρόλος των Λαογραφικών Μουσείων στα πλαίσια της Ενωμένης Ευρώπης".

ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΑ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑΤΑ ΕΝΗΛΙΚΩΝ

"Οι παραδοσιακές τεχνικές επιβιώνουν"

Το σύγχρονο Μουσείο δεν είναι πια ένα θησαυροφυλάκιο του παρελθόντος και ένας χώρος που απευθύνεται μόνον σε ειδικούς. Είναι ζωντανό κύτταρο δημιουργίας και έμπνευσης αναπόσπαστα δεμένο με τις καθημερινές ανάγκες του κάθε πολίτη.

Το τμήμα Εκπαιδευτικών προγραμμάτων του "Μουσείου Μπενάκη" που λειτουργεί από το 1979 επεκτείνοντας τις δραστηριότητές του, που απευθύνονται σε παιδιά ηλικίας 4-17 χρόνων, διοργανώνει για ενήλικες από το 1989 κύκλους 12 μαθημάτων για αρχάριους και προχωρημένους με θέμα "Η τεχνική της Βυζαντινής Αγιογραφίας" (φορητή εικόνα) και από το 1990 κύκλους 8 μαθημάτων για αρχάριους και προχωρημένους με θέμα "Κόσμημα-φόρμα-τεχνική".

Στόχος της προσπάθειας αυτής είναι η επιβίωση παραδοσιακών τεχνικών που σιγά - σιγά τείνουν να εκλείψουν. Εμπνευσμένοι από τις συλλογές του Μουσείου οι μαθητές που παρακολούθησαν τα σεμινάρια δημιούργησαν τα προσωπικά τους έργα, δουλεμένα με τους παραδοσιακούς τρόπους.

Η έκθεση "Οι παραδοσιακές τεχνικές επιβιώνουν" θα λειτουργήσει από τις 21 Δεκεμβρίου έως τις 21 Ιανουαρίου και σ' αυτήν εκτίθενται έργα των μαθητών των εργαστηρίων. Τη θεωρητική προσέγγιση και την πρακτική εφαρμογή των μαθημάτων είχε για την Αγιογραφία η Κα Ανθή Βαλσαμάκη, αγιογράφος, και για το κόσμημα η Κα Λίλα Ντε Τσάβες, εθνολόγος. Η έκθεση θα είναι ανοικτή για το κοινό καθημερινά 8.30 - 14.00 εκτός Τρίτης και η είσοδος θα είναι ελεύθερη.

Η τεχνική της Βυζαντινής Αγιογραφίας και η εφαρμογή της στη φορητή εικόνα

Η βυζαντινή ζωγραφική είναι από μόνη της ένα βίωμα. Το βίωμα της νίκης κατά του θανάτου, το βίωμα της Ανάστασης και της αιώνιας χαράς και αγάπης.

Η Βυζαντινή Αγιογραφία όπως και κάθε άλλη μορφή Τέχνης "διαβάζεται". Πρέπει λοιπόν να γίνουν γνωστοί αυτοί οι κανόνες έτσι ώστε να μπορέσουν να αποκρυπτογραφηθούν τα μυστικά

Εικόνα: «Παναγία ένθρονη». Έργο σπουδαστού Αγιογραφίας.

της. Οι κανόνες είναι αυστηροί και η προσωπική σφραγίδα του αγιογράφου παίζει μαζί με το συναίσθημα τον σπουδαιότερο ρόλο στη σύνθεση της εικόνας.

Το ενδιαφέρον του αγιογράφου δεν είναι να θυμίζει η εικόνα των αγίων προσώπων (πορτραίτο) αλλά να μιλήσει στη ψυχή του πιστού μέσα από τον κόσμο της πίστης και της τελειότητας.

Δίνεται ιδιαίτερη έμφαση:

α) στο σχέδιο, όπου πρέπει να υπάρχει η ιστορική ταυτότητα του προσώπου που εικονίζεται, δηλαδή το πρόσωπο μέσα από τα γεγονότα της ζωής του, και

β) στον τρόπο που το πρόσωπο φωτίζεται με χρώματα και αναδύοντας φως αποκτά πνευματικότητα και ξεφεύγει από τα γήινα πρότυπα.

Ο παραδοσιακός τρόπος της Βυζαντινής Αγιογραφίας που διδάσκεται στο "Μουσείο Μπενάκη" σκοπό έχει να διατηρήσει την γνησιότητα και την αυθεντικότητα μιας τέχνης που ολοένα και μεταβάλλεται ακολουθώντας κι' αυτή την σημερινή βιομηχανοποίηση.

Η προετοιμασία της επιφάνειας του ξύλου, η αποτύπωση του σχεδίου, το βελόνιασμα, το χρύσωμα και η ανάμιξη των γαιοχρωμάτων με αυγό και ξύδι, είναι τα στοιχεία που μπορούμε να κρατήσουμε αναλλοίωτα στην παράδοση της Βυζαντινής Αγιογραφίας προσαρμόζοντάς τα στις σημερινές απαιτήσεις.

Στην τεχνική της φορητής εικόνας παρατηρείται μια τέχνη αξιοθαύμαστη που έχει όλα τα γνώρισμα μιας πραγματικής παγκόσμιας κληρονομιάς. Οι μεταβυζαντινές εικόνες του "Μουσείου Μπενάκη" δείγματα οι περισσότερες Κρητικής Σχολής αποτελούν τα πρότυπα για εκείνους που παρακολουθούν το Εκπαιδευτικό Πρόγραμμα στο Αγιογραφικό Εργαστήρι.

Έτσι επιτυγχάνεται η διατήρηση της θεολογικής θεωρίας με την πρακτική εφαρμογή του θέματος. Η ανάλυσή τους, η ευγένεια των φυσιογνωμικών χαρακτηριστικών τους και ο χρωματικός τους πλούτος βοηθούν τον αγιογράφο στην ωρίμανση της τεχνικής του προσωπικότητας και στην ελεύθερη απόδοση της απεικόνισης χωρίς να ξεφεύγουν από τους κανόνες της Ορθόδοξης Κρητικής Σχολής.

Ανθή Βαλσαμάκη
Αγιογράφος

Κόσμημα - Φόρμα - Τεχνική

Από τους παλαιολιθικούς χρόνους και ιδιαίτερα τους πρωτομεταλλικούς, το κόσμημα καμωμένο άλλοτε από ευτελή υλικά και άλλοτε από πολύτιμα μέταλλα ή στολισμένο με βαρύτιμα πετράδια, αγαπήθηκε από πλούσιους και φτωχούς, από εστεμμένους και κληρικούς σαν αντικείμενο - σύμβολο λατρείας, εξουσίας, καλλωπισμού ή συσσώρευσης πλούτου.

Το "Μουσείο Μπενάκη" διαθέτει πλούσιες συλλογές κοσμημάτων του Ελλαδικού χώρου που καλύπτουν μια χρονική περίοδο από τους αρχαϊκούς, κλασσικούς χρόνους και περνώντας μέσα από την βυζαντινή περίοδο φθάνουν στα παραδοσιακά κοσμήματα της νεοελληνικής λαϊκής και αστικής φορεσιάς. Παράλληλα διαθέτει θαυμάσιες συλλογές Ισλαμικών αλλά και Ευρωπαϊκών κοσμημάτων της Βικτωριανής εποχής.

Οι μοναδικές αυτές συλλογές με τις οποίες ερχόμουν κατά καιρούς σε επαφή σε καθαρά ερευνητικό επίπεδο, κυρίως στη χρονολόγηση και ανάλυση των διαφόρων τεχνικών, έδωσαν το έναυσμα στη δημιουργία αυτού του τμήματος για ενήλικες. Επιστράτευσα λοιπόν όλες μου τις γνώσεις γύρω από την κατασκευή των χειροποίητων κοσμημάτων, και με την προτροπή του τμήματος Εκπαιδευτικών Προγραμμάτων του Μουσείου Μπενάκη, δημιουργήσαμε στην αρχή πειραματικά, το τμήμα αυτό για ενήλικες, σαν προσφορά του Μουσείου προς το κοινωνικό σύνολο.

Η αγάπη μου για το αντικείμενο και η χαρά μου να βρίσκομαι ξανά σε επαφή με τα εργαλεία μου και με τα μέταλλα, αλλά κυρίως η απόλαυση της επαφής και της αμφίδρομης σχέσης με το έμψυχο υλικό δηλαδή με τα άτομα που με παρακολουθούν, είναι η μεγαλύτερη ικανοποίηση. Ιδιαίτερα το ότι μοιράζομαι μαζί τους τις γνώσεις και εμπειρίες τις οποίες απέκτησα μετά από σπουδές και με πολύ δουλειά, μέσα από το "κλειστό" επάγγελμα της αργυροχρυσοχοΐας, συνδράμοντας, πιστεύω, στην υλοποίηση των δημιουργικών σχεδίων και του ονείρου τους αλλά και στην επαγγελματική τους αποκατάσταση.

Στο Εργαστήρι του Κοσμήματος, συνυπάρχουν άτομα που δεν έχουν καμμία σχέση με το κόσμημα, αλλά συγχρόνως και επαγγελματίες οι οποίοι επιθυμούν να διδαχθούν διάφορες τεχνικές όπως και άτομα που ανήκουν σε συναφή καλλιτεχνικό χώρο, ζωγράφοι, αρχιτέκτονες, γλύπτες.

Αυτό το amalgama, δημιουργεί ένα θαυμάσιο δυναμικό με λαμπρές προοπτικές.

Στο τμήμα διδάσκεται : σεγάρισμα, λιμάρισμα, ασημοκόλληση.

- Και οι τεχνικές:
- geroussé (σφυρήλατο στην πίσσα)
 - granulation (κοκκωτά)
 - χάραξη με οξέα
 - δέσιμο πέτρας, καστόνια
 - αλυσίδες

Οι τεχνικές αυτές επιτρέπουν την κατασκευή πολλών ειδών κοσμημάτων εμπνευσμένα τόσο από την αρχαϊκή, κλασσική, βυζαντινή αλλά και από την νεότερη Ελληνική τέχνη, ενώ παράλληλα έχουν εφαρμογή και σε σύγχρονα, πρωτοποριακά καλλιτεχνήματα.

καθ. Λίλα ντε Τσάβες
Εθνολόγος
Υπεύθυνη Κοπτικής Συλλογής
Μουσείου Μπενάκη

Έκθεση στη Βαρκελώνη με φωτογραφίες της Nelly's

Με 58 πρωτότυπες φωτογραφίες της Nelly's από το Φωτογραφικό Αρχείο του Μουσείου Μπενάκη εγκαινιάστηκε στις 6 Ιουλίου 1992 στη Βαρκελώνη η έκθεση "Nelly's. Το Σώμα, το Φως και η Αρχαία Ελλάδα". Η έκθεση οργανώθηκε από το Ευρωπαϊκό Πολιτιστικό Κέντρο Δελφών υπό την αιγίδα του Υπουργείου Πολιτισμού στα πλαίσια της Πολιτιστικής Ολυμπιάδας.

Τον κορμό του εκθεσιακού υλικού απετέλεσαν οι ποικίλες φωτογραφικές αποτυπώσεις των μνημείων της Ακρόπολης (εικ. 1, 2, 4) συμπληρωμένες με ολιγάριθμες φωτογραφίες γλυπτών και άλλων αρχαιοτήτων (εικ. 3). Στα επιλεγμένα θέματα περιελήφθησαν ακόμη φωτογραφίες που απεικονίζουν Έλληνες αθλητές με φόντο τα κλασικά μνημεία (εικ. 5) καθώς και τις χορεύτριες Ρανία και Nikolska (εικ. 6, 7, 8) να χορεύουν ανάμεσα στους κίονες του Παρθενώνα, η πρώτη γυμνή και η δεύτερη με αραχνούφαντους πέπλους.

Οι κλασικές αρχαιότητες και ιδιαίτερα ο Ιερός Βράχος είναι η θεματική ενότητα που η Nelly's μελέτησε φωτογραφικά κατά το διάστημα της δημιουργίας της στην Ελλάδα (1926 - 1939) και η φωτογράφησή τους θεωρήθηκε από την ίδια μία ιερή διαδικασία. "Ο πατέρας μου μας είχε εμφυσήσει από μικρά παιδιά το πάθος για την Ελλάδα" αφηγείται στην αυτοπροσωπογραφία της. "Τον πρώτο χρόνο στην Αθήνα, μόλις χάλαγε ο καιρός κι είχε ωραία σύννεφα στον ουρανό, έτρεχα να φωτογραφίσω τα αρχαία μάρμαρα". Στη συνέχεια η συνεργασία της με τον τουρισμό την ενεθάρρυνε ώστε να εξακολουθήσει τις αναζητήσεις της πάνω στο ίδιο θέμα.

Η Ακρόπολη βέβαια ήδη από την εμφάνιση της φωτογραφίας απετέλεσε πόλο έλξης των φωτογράφων που μόνιμα ή περιστασιακά εργάστηκαν στην Αθήνα ώστε σήμερα οι απεικονίσεις της να αποτελούν το μεγαλύτερο μέρος του φωτογραφικού υλικού που σώζεται από την Ελλάδα του 19ου αι.

Στις πρώτες δεκαετίες του 20ου αι. εκτός από τη Nelly's πολλοί φωτογράφοι, ξένοι και Έλληνες δοκίμασαν να αποτυπώσουν τα κλασικά μνημεία ξεφεύγοντας συχνά από την απλή καταγραφή και επιχειρώντας με τον φακό τους μία ελεύθερη και υποκειμενική προσέγγιση. Ανάμεσά τους ξεχωρίζουν ο ελβετός Fred Boissonnas και ο γερμανός Walter Hege.

Στο ογκώδες έργο του φιλέλληνα Ελβετού φωτογράφου - ένα πραγματικό πανόραμα του τοπίου και των ανθρώπων της Ελλάδας

Εικ. 1

στις αρχές του αιώνα - περιλαμβάνονται πολλές φωτογραφικές αποτυπώσεις της Ακρόπολης που αποδίδουν αριστοτεχνικά τη γεωμετρικότητα των κλασικών μνημείων και με ευκρίνεια τις λεπτομέρειές τους.

Με μία διαφορετική αντίληψη ο Walter Hege φωτογράφησε τα μνημεία της Ακρόπολης απομακρυνόμενος από την επικρατούσα αντίληψη της αρχαιολογικής φωτογραφίας. Με το φακό του συνέλαβε τα μνημεία μέσα στο χώρο και σε σχέση διαλεκτική μεταξύ τους. Ακόμη κατόρθωσε να δαμάσει την ένταση του μεσογειακού φωτός και να την χρησιμοποιήσει για να διαγραφούν οι λεπτομέρειες των γλυπτών.

Ανάμεσα στις απόπειρες τόσων φωτογράφων να συλλάβουν με τον φακό τους το μεγαλείο των κλασικών μνημείων, το έργο της Nelly's κατέχει την δική του ξεχωριστή θέση. Η καλλιτέχνης "εκ προοιμίου" πλησιάζει το θέμα της με οικειότητα και συναισθηματική φόρτιση. Το πάθος της αυτό την κυριαρχεί και εξουδετερώνει την απόσταση και το δέος που δημιουργεί ο θαυμασμός της τελειότητας του κλασικού κάλλους. Με τη ματιά της ψάχνει και σταματά εκεί όπου τα μνημεία ξεπροβάλλουν μέσα από ανορθόδοξες οπτικές γωνίες. Σπάνια απομονώνει ένα από αυτά στο κέντρο του φωτογραφικού της πλαισίου ενώ συχνά τα συσχετίζει μεταξύ τους ώστε το ένα να αποτελέσει πλαίσιο του άλλου και όλα μαζί ένα σύνολο.

Η δομή της εικόνας οριοθετείται από την ίδια με τρόπο ριζοσπαστικό και κάποτε δραματικό· ένα ιωνικό κιονόκρανο σε πρώτο επίπεδο σηματοδοτεί τον Παρθενώνα στο βάθος (εικ. 1) ενώ από τα ανοίγματα που δημιουργούνται ανάμεσα στους κίονες των προπυλαίων ξεπροβάλλουν το Ερέχθειο και ο Παρθενώνας (εικ. 2). Οι σπόνδυλοι με την λεοντοκεφαλή στο χορτάρι της Ολυμπίας (εικ. 3) αποτελούν αφαιρετική αναφορά πέρα από κάθε καταγραφική τάση καθώς και η περίτεχνη κόμη από τις Καρυάτιδες (εικ. 4).

Οι πολυσυζητημένες φωτογραφίες με τις γυμνές χορεύτριες στον Παρθενώνα συνεχίζουν τη μελέτη γυμνού που η Nelly's είχε αρχίσει ήδη από την περίοδο της μαθητείας της στη Δρέσδη κοντά στο δάσκαλο της Frans Fiedler ενώ ταυτόχρονα αποτελούν φωτογραφική αναφορά στην πεμπτουσία του κλασικού ιδεώδους: την αρμονική συνύπαρξη πνεύματος και σώματος. Η γυμνή χορεύτρια Ρανία, (εικ. 6) που προκάλεσε το γνωστό σκάνδαλο και την υπεράσπιση του Νιρβάνα αποτελεί αριστούργημα σεμνότητας και κλασικής ομορφιάς, ενσαρκώνοντας την ηρεμία και την πνευματικότητα του χώρου ενώ το θριαμβευτικό πέταγμα της Nikolska (εικ. 7) σε συνδυασμό με την ανάταση των κίωνων συνθέτει μία από τις καλύτερες φωτογραφίες της καριέρας της Nelly's αλλά και του Μεσοπολέμου.

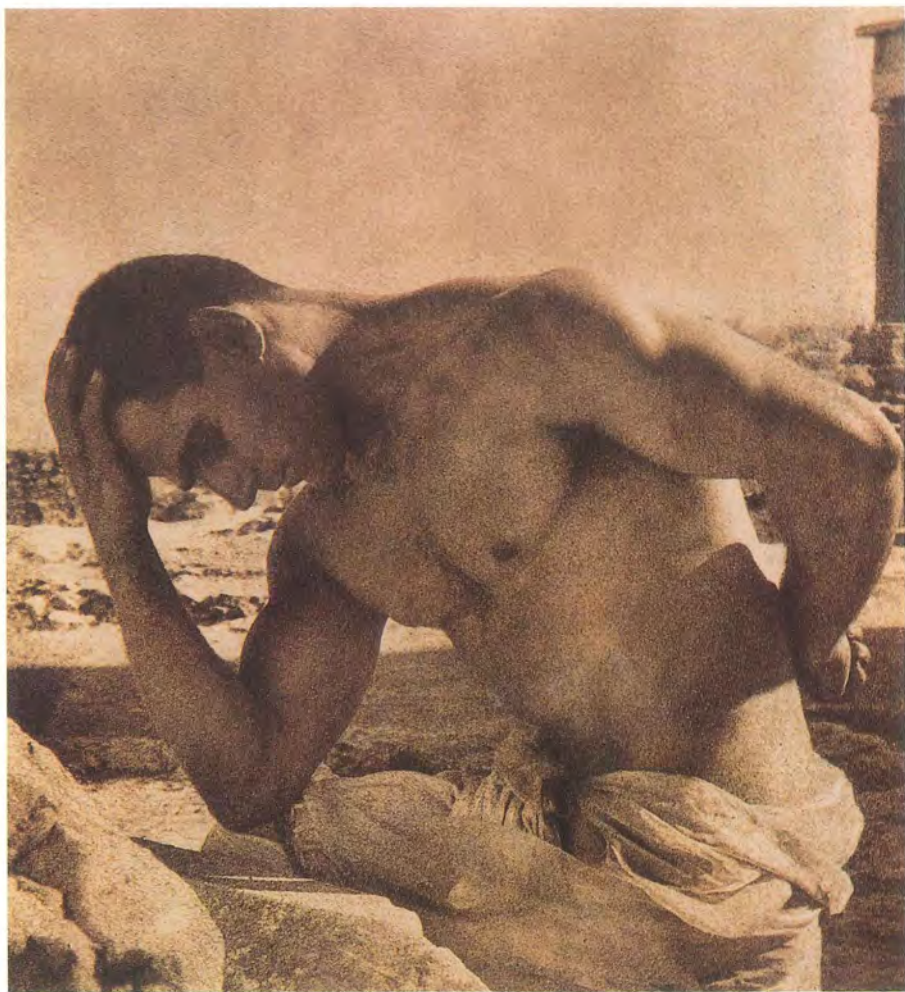
Εικ. 2

Εικ. 3

Εικ. 4

Εικ. 5

Εικ. 6

Με την παραπάνω έκθεση παρουσιάστηκε, μέσα από το ογκώδες έργο της Nelly's, μία θεματική ενότητα που η ίδια αγάπησε ιδιαίτερα και επίμονα μελέτησε μέσα από πλήθος φωτογραφικών δοκιμών. Έτσι, ο θεατής είχε την ευκαιρία να κάνει μία βαθύτερη τομή στο έργο της να παρακολουθήσει τον γενικότερο προβληματισμό της αλλά και την ιδιαιτερότητα της φωτογραφικής της έκφρασης. Ο τρίγλωσσος κατάλογος της έκθεσης με εισαγωγικά κείμενα της Κατερίνας Κοσκινά και του Παντελή Αραπίνη συνέβαλαν στην καλύτερη προσέγγιση του υλικού.

Η έκθεση της Βαρκελώνης αποτελεί ένα κομμάτι από το μοναδικό σε όγκο και αξία, καλλιτεχνική και ιστορική, αρχείο της Nelly's. Ο θησαυρός αυτός που για χρόνια είχε παραμείνει ξεχασμένος στο σκοτάδι έρχεται πάλι στο φως χάρη στην επίπονη ερ-

Elk. 7

Εικ. 8

γασία, καταγραφής και ταξινόμησης που πραγματοποιείται στο Φωτογραφικό Αρχείο του Μουσείου και ζωντανεύει την φυσιογνωμία του τόπου και των ανθρώπων κατά την περίοδο του Μεσοπολέμου, αναδεικνύοντας ταυτόχρονα την δημιουργό του ως τη μεγάλη Ελληνίδα φωτογράφο.

Φανή Κωνσταντίνου

Αγαπητοί Φίλοι μην ξεχνάτε ...

Η ΟΙΚΙΑ ΤΗΣ ΠΗΝΕΛΟΠΗΣ ΔΕΛΤΑ
ΣΤΗΝ ΚΗΦΙΣΙΑ ΔΩΡΕΑ ΤΗΣ
ΑΛΕΞΑΝΔΡΑΣ ΠΑΠΑΔΟΠΟΥΛΟΥ

Η ΑΠΟΚΑΤΑΣΤΑΣΗ ΤΗΣ
ΚΑΙ Η ΜΕΤΑΣΤΕΓΑΣΗ
ΤΩΝ ΙΣΤΟΡΙΚΩΝ ΑΡΧΕΙΩΝ

- Ο διαρκής εμπλουτισμός των Ιστορικών Αρχείων του Μουσείου Μπενάκη με την εισδοχή νέων αρχαιακών μονάδων,
- Η έλλειψη του απαραίτητου και κατάλληλου χώρου για την άρτια οργάνωση του Τμήματος και την αξιοποίηση του υλικού,
- Το ιστορικό και αρχιτεκτονικό ενδιαφέρον του κτιρίου,

ΕΠΙΒΑΛΛΟΥΝ

Την αποκατάσταση της οικίας Δέλτα για τη μεταστέγαση του Τμήματος των Ιστορικών Αρχείων.

Απώτερος στόχος μας είναι η δημιουργία ενός ερευνητικού κέντρου, πλαισιωμένου από το ανάλογο επιστημονικό προσωπικό και από σύγχρονα τεχνολογικά μέσα που θα διευκολύνουν την προώθηση της επιστημονικής έρευνας.

Οι υψηλοί στόχοι απαιτούν και μεγάλες δαπάνες, δυσβάσταχτες για τις οικονομικές δυνατότητες του Μουσείου· η οποιαδήποτε προσφορά είναι ευπρόσδεκτη και αποτελεί θετικό βήμα για την πραγμάτωσή τους.

**Μουσείο Μπενάκη, Λογαριασμός ταμειευτηρίου Ιονικής Τραπέζης
αρ. 2 1449725 Υποκατάστημα Κολωνακίου.**

Χάλκινος παλαιοχριστιανικός κάδος με στικτές σκηνές
κυνηγιού και ελληνική επιγραφή. Γύρω στα 400 μ.Χ.
Αγορά από οίκο Frank Steruberg, Ζυρίχη.

Επιμέλεια εξωφύλλου: Λίλα ντε Τσάβες, Εθνολόγος,
Υπεύθυνη Δελτίου Φίλων

Φωτογραφία: Μάκης Σκιαδαρέσης

Εκτύπωση: ΧΡΩΜΟΛΙΘ, 5743546 - 5333472